

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тарасюк Галина Миколаївна

УДК 664:338.26

**УПРАВЛІННЯ ПЛАНУВАННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(харчова промисловість)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Мостенська Тетяна Леонідівна,
Національний університет харчових
технологій, декан факультету економіки
і менеджменту, завідувач кафедри
менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік УААН, Заслужений діяч
науки і техніки, Герой України
Саблук Петро Трохимович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
УААН, директор

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки
Андрушків Богдан Миколайович,
Тернопільський державний технічний
університет ім. І. Пулюя, завідувач
кафедри економіки підприємства і
підприємництва;

доктор економічних наук, професор
Орлов Олівер Олексійович,
Хмельницький національний
університет, завідувач кафедри економіки
підприємства та підприємництва

Захист дисертації відбудеться «23» жовтня 2009 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.058.01 в Національному університеті харчових технологій за адресою: 01033, м. Київ-33, вул. Володимирська, 68, ауд. А-311.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету харчових технологій за адресою: 01033, м. Київ-33, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий «22» вересня 2009 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Марченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Особливе місце планування в розвитку підприємства пояснюється тим, що саме в рамках системного підходу, воно забезпечує інтеграцію усіх економічних, технологічних, соціальних та інших процесів на підприємстві, спрямованих на досягнення цілей, пов'язує в єдине ціле внутрішнє та зовнішнє середовище, посилюючи адаптивність і конкурентоспроможність бізнесу, визначає можливі і найкращі шляхи виходу із кризових ситуацій. Підвищення ефективності планування та якості планів, впровадження здобутків теорії планування у практичну діяльність та їх поступове вдосконалення вимагає системного підходу до вирішення проблеми в контексті управління плануванням діяльності підприємства.

Незважаючи на постійні спроби удосконалення методології планування, в силу об'єктивних та суб'єктивних причин, досі існують проблеми створення моделі планової діяльності вітчизняних підприємств, яка відповідає б сучасним умовам господарювання, необхідність розробки її концептуально-методологічних засад, формування якісно нової парадигми управління розвитком підприємств, розробки методичних рекомендацій та впровадження їх в практику господарювання. Значний внесок у розвиток науки планування та практичне застосування досягнень в цій сфері зробили відомі зарубіжні вчені та вчені країн СНД, зокрема: Алексеєва М. М., Акофф Р., Бухалков М. І., Горемікін В. А., Дж. Рінгланд, Друкер Пітер Ф., Каплан Р., Мескон М. Х., Нортон Д., Рамперсад Х., Сироежин І. М., Файоль А., Хан Дітгер, Хунгенберг Харальд, а також відомі науковці України: Андрушків Б. М., Бельтюков Є. О., Бесєдін В. Ф., Бутнік - Сіверський О. Б., Богатирьов А. М., Вітвіцький В. В., Войнаренко М. П., Воронкова В. Г., Геєць В. М., Дейнеко Л. В., Зайнчковський А. О., Зінь Е. А., Калюга Є. В., Крисанов Д. Ф., Кузьмін О. Є, Лапін Є. В., Мармуль Л. О., Москалюк В. Є., Мостенська Т. Л., Орлов О. О., Осипов В. І., Пасічник В. Г., Прядко В. В., Саблук П. Т., Свіщов М. В., Смолін І. В., Сичевський М. П., Чумаченко М. Г., Шегда А. В. та інші.

Вивчення робіт названих авторів дало можливість, поряд із визначенням їх вагомого внеску, виявити проблеми у розв'язанні теоретичних, методологічних та методичних питань досліджуваної тематики. Так, практично зовсім відсутні публікації з проблеми управління плануванням діяльності підприємств, теоретичні розробки та обґрунтування, методологічні підходи та організаційні і методичні аспекти формування цілісної системи управління плануванням діяльності підприємств в контексті розкриття проблеми через інтерпретацію функцій управління (планування, організації, мотивації та контролю) в системі планування. Досліджені лише окремі складові цієї проблеми. Поза полем зору залишаються у вітчизняній науці питання управління плануванням діяльності підприємств на рівні окремих галузей, які б допомогли підвищити ефективність планування їх діяльності, задля досягнення поставлених цілей і завдань. Актуальною є ця наукова проблема для підприємств харчової промисловості, вирішення якої дало б змогу подолати негативні тенденції у розвитку галузі, підвищити ефективність використання її потенціалу та забезпечити конкурентоспроможність на довготривалу перспективу, вирішити проблему здорового харчування нації та продовольчої безпеки держави.

Необхідність вирішення цієї наукової проблеми визначили вибір теми та мети, об'єкту та предмету дослідження, постановку основних завдань, а також логіко-структурну побудову дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні положення та аналітичні дослідження, наукові результати і висновки були скоординовані з науковою тематикою кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету: «Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності виробництва», номер державної реєстрації 0104U003516 (автором запропоновано науково-практичні рекомендації щодо удосконалення системи планування на підприємстві); «Побудова економічного механізму забезпечення сталого розвитку і конкурентоспроможності суб'єктів господарювання» (спільно з Головним управлінням економіки Житомирської облдержадміністрації), номер державної реєстрації 0106U013189 (автором розроблено: методологію планування діяльності суб'єктів господарювання та концепцію управління ним в сучасних умовах господарювання; нові підходи щодо планування потенціалу підприємств харчової промисловості).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення, розроблення та обґрунтування теоретико-методологічних, методичних положень та практичних рекомендацій щодо управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості. Відповідно до мети роботи, в контексті основних напрямів розвитку підприємств харчової промисловості України сформульовано і вирішено такі основні завдання:

- удосконалено теоретико-методологічні основи планування діяльності підприємств;
- розроблено та обґрунтовано концептуальні положення та теоретико-методологічні засади управління плануванням діяльності підприємств;
- визначено користувачів інформаційних ресурсів в сфері планування та розроблено механізм забезпечення їх потреб, обґрунтовано систему інформаційних ресурсів для потреб планування за рівнями управління;
- досліджено особливості формування правової бази планування діяльності та обґрунтовано доцільність її удосконалення на рівні держави та окремих суб'єктів господарювання;
- визначено сутність та основні функції, які виконують норми та нормативи, поглиблено теорію формування системи норм і нормативів на підприємстві; розроблені напрями адаптації нормативної бази планування та системи стандартизації до міжнародних вимог;
- визначено особливості нормативно-правового забезпечення планування діяльності підприємств харчової промисловості та розроблено підходи щодо його удосконалення в контексті завдань соціально-економічної політики держави та умов Світової організації торгівлі;
- удосконалено концептуальні засади та розроблено практичний інструментарій організації планової роботи на підприємстві;
- удосконалено теоретичні і практичні підходи щодо формування системи мотивації планової діяльності на підприємстві;
- досліджено основні тенденції розвитку підприємств харчової промисловості України, здійснено оцінку стану планування та визначено проблеми управління

плануванням на них;

- розроблено концептуальну модель планування потенціалу підприємств харчової промисловості з врахуванням внеску кожної складової потенціалу у загальні результати діяльності;

- розроблено економіко-математичну модель управління виробничою програмою підприємства харчової промисловості та методику формування беззбиткового обсягу виробництва продукції у натуральному вираженні для багатомономенклатурного виробництва;

- адаптовано методологічні підходи щодо побудови збалансованої системи планових показників підприємства та розроблено практичний інструментарій його застосування на підприємствах харчової промисловості в контексті розвитку потенціалу підприємства;

- удосконалено теоретико-методологічні підходи та організаційний механізм здійснення контролю планової діяльності підприємства з врахуванням особливостей діяльності підприємств харчової промисловості;

- удосконалено методику інтегральної оцінки якості планів та ефективності системи планування діяльності підприємств харчової промисловості.

Об'єктом дослідження є система управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні, методичні, організаційні і прикладні питання управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості.

Методи дослідження. Основою дослідження проблем управління плануванням діяльності підприємств є метод системного підходу до вивчення явищ і процесів, які відбуваються при здійсненні господарської діяльності та реалізації функцій управління нею, що дало можливість розглядати систему планування як єдине ціле, через комплекс взаємопов'язаних підсистем та елементів визначеними законами розвитку. Вивчення об'єкта управління з позицій системного підходу дозволило врахувати усі його аспекти: економічний, соціальний, технічний, організаційний, екологічний, психологічний у тісному діалектичному взаємозв'язку із факторами зовнішнього середовища. Сучасна економічна теорія і такі методи наукового дослідження як аналіз та синтез, дедукція та індукція були фундаментом дослідження наукової проблеми. В процесі дослідження також використовувались наступні методи досліджень: конкретно-історичного підходу (для вивчення генезису планування як науки і практичної діяльності, ретроспективного аналізу законодавства); абстрактно-логічний (для здійснення теоретичних узагальнень, формування висновків та нових гіпотез); наукового абстрагування, логіко-гносеологічного, конкретизації (для формування концептуальних положень теорії управління плануванням діяльності підприємств, для визначення та поглиблення тлумачення понять), статистичного аналізу (для визначення основних тенденцій та закономірностей розвитку підприємств харчової промисловості, оцінки їх потенціалу), порівняльний (для порівняння основних закономірностей розвитку підприємств різних галузей харчової промисловості та стану системи планування, для визначення рівня розвиненості теорії планування та національного законодавства у даній сфері); монографічний (при дослідженні ретроспективи розвитку планування як науки, для всебічного й глибокого вивчення окремих явищ, процесів

та виявлення причинно-наслідкових зв'язків їх розвитку); метод класифікації (для систематизації ознак, моделей, ресурсів, середовища планування і контролю); експертні методи та методи спеціальних досліджень (при проведенні анкетування та для оцінки впливу планування на ефективність діяльності підприємства, для оцінки якості планів та системи контролю на підприємстві), моделювання (при створенні моделей планування потенціалу підприємств та системи контролю); економіко-математичні методи (методи кореляції – для встановлення залежності результатів діяльності підприємств від якості системи планування, рівня споживання продуктів харчування від різних факторів, розвитку потенціалу підприємства від факторів внутрішнього та зовнішнього середовища; графічні методи – при дослідженні причинно-наслідкових зв'язків та представлення результатів дослідження, результатів контролю планів; аналітичних, динамічних моделей, імітаційного моделювання – при формуванні виробничої програми, виборі варіантів розвитку, планової моделі потенціалу); комплексні (для визначення інтегральних показників оцінки якості планів підприємства); експерименту (для апробації результатів дослідження). Для проведення статистичного аналізу, визначення коефіцієнтів кореляції, розрахунку виробничої програми, оцінки рівня системи планування та оцінки якості планів застосовувались методи комп'ютерної обробки й аналізу інформації за допомогою програм Microsoft Excel.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених; економічні огляди, інформаційні матеріали опубліковані в періодичних виданнях та на офіційних сайтах Інтернету; закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, матеріали Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики, Державного комітету статистики України, Міністерства аграрної політики України; планова та фактична інформація, нормативні матеріали, аналітичні дані та звітність окремих підприємств; особисті розробки й результати досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні важливої наукової проблеми в галузі економіки і управління підприємствами – розробці теоретичних, методологічних, методичних положень управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості.

Найбільш суттєвими результатами дослідження, які характеризують наукову новизну дисертації є такі:

вперше:

- розроблено теоретико-методологічні основи та концептуальні положення управління плануванням діяльності підприємства відповідно до системи реалізації основних функцій управління: планування, організації, мотивації і контролю. Доведено, що здійснення процесу управління плануванням шляхом послідовної реалізації функцій менеджменту, дозволить суттєво підвищити ефективність управління підприємств, зменшити невизначеність та збільшити результативність діяльності, забезпечити розвиток підприємства у визначеному напрямку на довгостроковий період;

- розроблено та обґрунтовано концептуальну модель планування потенціалу підприємств харчової промисловості, що дасть можливість забезпечити системний

процес управління потенціалом підприємства харчової промисловості та управління його розвитком на основі складових: інноваційного розвитку, геронтологічного підходу та взаємовигідного партнерства між суб'єктами ринкових відносин, удосконалити процес управління плануванням та спрогнозувати виробництво максимально можливого обсягу якісної, екологічно чистої та безпечної для здоров'я людей харчової продукції, який би максимально відповідав раціональним нормам харчування та запитам споживачів у визначений момент часу, відповідно до стану та можливостей розвитку потенціалу підприємства з врахуванням внеску кожної його складової;

- запропоновано методичні підходи до управління виробничою програмою підприємства харчової промисловості як інструменту тактичного планування за цільовою функцією оптимізації чистого доходу від реалізації продукції з врахуванням критерію планового рівня прибутку та екологічної складової; розроблено методику формування беззбиткового обсягу виробництва продукції в натуральному вираженні для багатомонокультурного виробництва з врахуванням особливостей діяльності підприємств харчової промисловості;

дістало подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади планування діяльності підприємств в рамках ринкової концепції управління підприємством на основі поєднання визначених теорію та практикою планування концептуальних підходів: процесного, системного, ситуаційного, синергетичного тощо; визначено зміст, функції, принципи, основні підходи та класифікаційні ознаки системи планування. Обґрунтовано структурні складові системи планування діяльності підприємства (об'єкти, суб'єкти, користувачі, система планів, джерела вхідної та вихідної інформації), що дає змогу підвищити якість планування, забезпечити інтеграцію усіх (економічних, господарських, технологічних, соціальних, екологічних та інших) процесів на підприємстві, направлених на досягнення цілей з врахуванням основних положень та визначених концептуальних підходів для досягнення ефекту синергізму;

- система нормативного забезпечення планування діяльності підприємств шляхом визначення основних груп норм і нормативів, що регламентують діяльність підприємств, їх основних функцій та вимог до них, місця процесу удосконалення і розробки системи норм і нормативів в життєвому циклі продукції, напрямів адаптації нормативної бази та системи стандартизації до міжнародних вимог; обґрунтування можливості застосування автоматизованої системи впровадження норм та нормативів на підприємстві;

- положення нормативно-правового забезпечення планування діяльності підприємств харчової промисловості в контексті завдань соціально-економічної політики держави та міжнародних вимог, а саме створення відповідної законодавчої бази та ефективної системи контролю за харчовою продукцією через об'єднання всіх функцій забезпечення безпеки продуктів харчування в одному відомстві (Агентстві продовольчої безпеки Міністерства аграрної політики України), яке б відповідало за продовольчу безпеку країни і мало чітко окреслене коло повноважень та відповідальності; введення у профільних вузах викладання дисциплін з продовольчого права;

- понятійний апарат теорії планування із врахуванням авторського підходу до

визначень: «планування діяльності підприємства», «управління плануванням діяльності підприємства», «потенціал планування підприємства», «планування потенціалу підприємства», «планування потенціалу підприємства харчової промисловості», «показник потенціалу підприємства», «збалансована система планових показників підприємства», що дало можливість розкрити сутність планування потенціалу та встановити причинно-наслідкові зв'язки між складовими потенціалу підприємства і плануванням його розвитку;

- адаптовано методологічні підходи до формування та використання збалансованої системи показників в рамках концепції планування потенціалу підприємств харчової промисловості шляхом забезпечення цільової орієнтації планування по складових економічного потенціалу, що дозволить не тільки підвищити ефективність планування в цілому, а й забезпечити відображення сукупності процесів, які плануються в господарській діяльності, через визначення причинно-наслідкових зв'язків та ролі кожного із них у системі управління;

- модель Р. Андертона для здійснення регулювання й контролю процесу стратегічного планування, збалансування змін внутрішніх факторів підприємства у відповідності до зовнішнього середовища, забезпечення процесу постійного коригування стратегічного плану через регульовані параметри, що дасть можливість реалізувати визначені автором напрями стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості та ринків харчової продукції на період до 2015 року;

удосконалено:

- теоретико - методичні засади системного підходу: до визначення користувачів планової інформації та забезпечення їх потреб у інформаційному циклі планування та задоволення їх інтересів; механізму формування системи інформаційного потоку для потреб планування, визначення основних складових інформаційної системи (підсистем) планування, систематизації інформації за рівнями управління, визначення якісних характеристик інформації, що забезпечують її корисність. Визначено гіпотетичну залежність ступеня невизначеності плану від обсягу та якості вхідної інформації;

- концептуальні засади організації планової роботи на підприємстві, визначення потенціалу планування, основних етапів планування, залежності ієрархічності системи планування від параметрів підприємства та масштабів його діяльності; визначено особливості організації планування в інтегрованих структурах, що дозволить більш повно використовувати потенціал планування підприємства, визначати проблеми, які виникають як в процесі планування, так і при реалізації планів підприємства, покращувати координацію дій в організації;

- мотиваційний механізм забезпечення якості планування на підприємстві, в частині визначення основних стимулів, встановлення залежності розміру винагороди від якості планів та рівня їх виконання, що буде сприяти: підвищенню зацікавленості учасників планової діяльності та виконавців у розробці якісних планів та їх виконанні, пошуку можливостей щодо резервів покращення результатів планування; підвищенню точності, достовірності планування та розвитку можливостей цілеспрямованого управління плановою діяльністю на всіх ієрархічних рівнях. Запропоновано основні етапи розробки системи мотивації виконання планів та доведення до зацікавлених осіб;

- методологічні засади та організаційні положення здійснення контролю планової діяльності підприємства з врахуванням особливостей діяльності підприємств харчової промисловості, що в системі управління плануванням діяльності підприємства дасть можливість не тільки контролювати процеси підготовки, розробки та виконання планів, а й слідкувати за дотриманням норм у рецептурі харчових продуктів, уникати «необлікованої продукції» та підвищувати якість харчових продуктів, забезпечуючи здорове харчування нації. Обґрунтована необхідність розробки та застосування Стандартів планування і контролю за виконанням планів, використання комп'ютерних технологій, а саме автоматизованої системи побудови контрольних карт, що дозволить підвищити якість планування і контролю за виконанням планів, відображати результати контролю на електронних носіях, до яких мав би доступ весь персонал, який приймає участь у реалізації планів, що стане додатковим мотиваційним чинником для працівників;

- методика інтегральної оцінки якості планів та ефективності системи планування діяльності підприємств харчової промисловості, що дозволяє завчасно оцінити напрям стратегічного розвитку, його ефективність, відповідність потенціалу та результатів виконання поточних планових показників стратегічним цілям із врахуванням визначених галузевих особливостей планування діяльності підприємств харчової промисловості, що зменшить ризики та непередбачуваність при здійсненні господарської діяльності, дозволить підвищити точність та якість планів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукових досліджень доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій і спрямовані на підвищення ефективності управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості. Наукові розробки автора були використані: при розробці нормативно-правових актів щодо ефективного функціонування підприємств харчової промисловості України та програм розвитку галузей (акт впровадження Міністерства аграрної політики України); при підготовці та реалізації Програми економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2009 рік та Комплексної програми регіонального розвитку Житомирської області на 2007 - 2011 роки (довідка Головного управління економіки Житомирської обласної державної адміністрації №1196 від 10.04.2009 р.); в управлінні діяльністю підприємств харчової промисловості (довідка ВАТ «Житомирський маслозавод» №42/5 від 20.01.2009 р.; довідка ВАТ «Житомирмолоко» №01/14 від 24.04.2009 р. та ДП «Новоград-Волинський сиркомбінат» №331 від 23.06.2009 р.; довідка ДП «Житомирський лікеро-горілчаний завод» №05-432 від 05.06.2009 р.; довідка ЗАТ «Житомирські ласощі» №14/2-а-Б від 26.05.2009 р.; акт впровадження ЗАТ «Фріззонт» № 06-417/3-п від 02.06.2009 р.).

Одержані результати наукових досліджень використовуються у навчальному процесі Національного університету харчових технологій (довідка про впровадження від 25.03.2009 р.) та Житомирського державного технологічного університету (довідка №44-45/595 від 10.04.2009 р.) при викладанні дисциплін: «Планування і контроль на підприємстві», «Управління потенціалом», «Управління проектами», «Бізнес-планування», «Планування комерційної

діяльності». Окремі положення дисертації містяться в опублікованих навчальних посібниках: «Планування діяльності підприємства» (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист №14/18.2-104 від 20.01.2003 р.), «Управління проектами» (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист №14/18.2-499 від 16.03.2004 р.), «Планування комерційної діяльності» (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист №14/1.2-1353 від 17.06.2004 р.), «Бізнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз» (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист №14/18.2-355 від 17.02.2005 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, результати, висновки, пропозиції, які відображені в дисертації та виносяться на захист, отримані автором особисто і опубліковані в наукових працях. З наукових праць, які опубліковані у співавторстві, використані лише ті положення та ідеї, які належать особисто автору. Особистий внесок автора у ці розробки зазначено у списку наукових праць. Положення кандидатської дисертації у дослідженні не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні результати наукового дослідження доповідались, обговорювались і були схвалені на 15 Міжнародних науково-практичних конференціях: «Україна наукова 2003» (м. Дніпропетровськ, 16-20 червня 2003 р.), «Динаміка наукових досліджень 2003» (м. Дніпропетровськ - Київ - Кривий Ріг, 20-27 жовтня 2003 р.), «Наука і освіта 2004» (м. Дніпропетровськ, 10-15 лютого 2004 р.), «Динаміка наукових досліджень 2004» (м. Дніпропетровськ, 21-30 червня 2004 р.), «Дні науки 2005» (м. Дніпропетровськ, 15-27 квітня 2005 р.), «Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти» (м. Запоріжжя, 20 квітня 2005 р.), «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (м. Житомир, 26-27 квітня 2007 р.), «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 14-15 грудня 2007 р.), «Соціально - економічний розвиток України в умовах глобалізації світової економіки» (м. Луцьк, 2007 р.), «Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку» (м. Київ, 3-4 квітня 2008 р.), «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (м. Житомир, 17-18 квітня 2008 р.), «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (м. Львів, 29-31 травня 2008 р.), «Стратегія забезпечення сталого розвитку України» (м. Київ, 20 травня 2008 р.), «Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно - інноваційного розвитку в Україні» (м. Київ, 23-24 жовтня 2008 р.), «Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 19-20 березня 2009 р.); на 7 Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Підприємництво в умовах поживлення економіки України» (м. Житомир, 15-16 листопада 2002 р.), «Україна наукова 2002» (м. Дніпропетровськ, 2002 р.), «Соціально-економічні проблеми реформування українського суспільства» (м. Житомир, 14 квітня 2005 р.), «Економіка і дизайн: проблеми і перспективи» (м. Первомайськ, 28-29 квітня 2006 р.), «Соціально - економічні проблеми реформування українського суспільства» (м. Житомир, 16-17 листопада 2006 р.), «Комплексна статистична оцінка управлінської та господарської діяльності» (м. Хмельницький, 24 травня 2006 р.), «Стратегія розвитку і реалізації потенціалу

АПК» (м. Житомир, 26 вересня 2008 року); на Міжнародному науково-практичному семінарі «Україна – Чехія – ЄС: сучасний стан та перспективи» (м. Прага, 7-13 липня 2007 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлені у 60 наукових працях, в тому числі: у 2 одноосібних монографіях (загальний обсяг 46,5 друк. арк.), 1 колективній монографії (автору належить 1,1 друк. арк.), 30 одноосібних статтях у фахових журналах, наукових збірниках і вісниках (15,7 друк. арк.), 23 тезах науково-практичних конференцій (5,0 друк. арк.), 4 навчальних посібниках з грифом МОН України (особисто автору належить 120,8 друк. арк.).

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг роботи становить 411 сторінок (16,84 друк. арк.), з яких: 44 рисунки, 19 таблиць (з них 11 займають усю площу сторінки), 31 формула, 72 додатки на 180 сторінках. Список використаних джерел із 410 найменувань викладено на 39 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність теми дисертації, показано її зв'язок із науковими програмами, планами та темами, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено предмет, об'єкт та методи дослідження, анотовано обґрунтовані елементи наукової новизни, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості про апробацію результатів та публікації автора.

У першому розділі – «**Теоретичні основи планування діяльності підприємства**» досліджено теоретичні засади визначення сутності планування як науки та практичної діяльності, систематизовано основні етапи становлення теоретико - методологічних основ планування з позицій внеску різних наукових шкіл та концептуальних підходів до визначення його сутності, узагальнено та розвинуто його принципи, функції та визначені класифікаційні ознаки системи планування; розроблено та обґрунтовано концептуальні положення управління плануванням діяльності підприємства.

На підставі дослідження генезису сутності планування, систематизації та узагальнення існуючих підходів до його визначення, в дисертації доведено що, незважаючи на різні погляди та критику теорій планування, планування є обов'язковим для здійснення процесу управління майбутньою діяльністю підприємства і при ефективному його впровадженні забезпечує процес виробництва конкурентоспроможної продукції, сприяє повній зайнятості та справедливому розподілу доходів, ефективному використанню потенціалу підприємства і забезпеченню його розвитку, росту якості життя, є основою управління. З теоретичної точки зору, проведене дослідження дозволило обґрунтувати та сформулювати ті основні принципові положення, які складають основу методології планування та розвиток яких є необхідним для господарюючих суб'єктів (рис.1).

Відповідно до процесного підходу, процес планування є замкнутим циклом з прямим (від розробки цілей, визначення стратегії до формування системи планів, їх здійснення і контролю) і зворотнім (формування коригувальних дій) зв'язком при постійному здійсненні моніторингу планової діяльності. Всі процеси і етапи

планування діяльності суб'єкта господарювання взаємопов'язані і залежать один від одного. У сукупності вони складають певну систему планування.

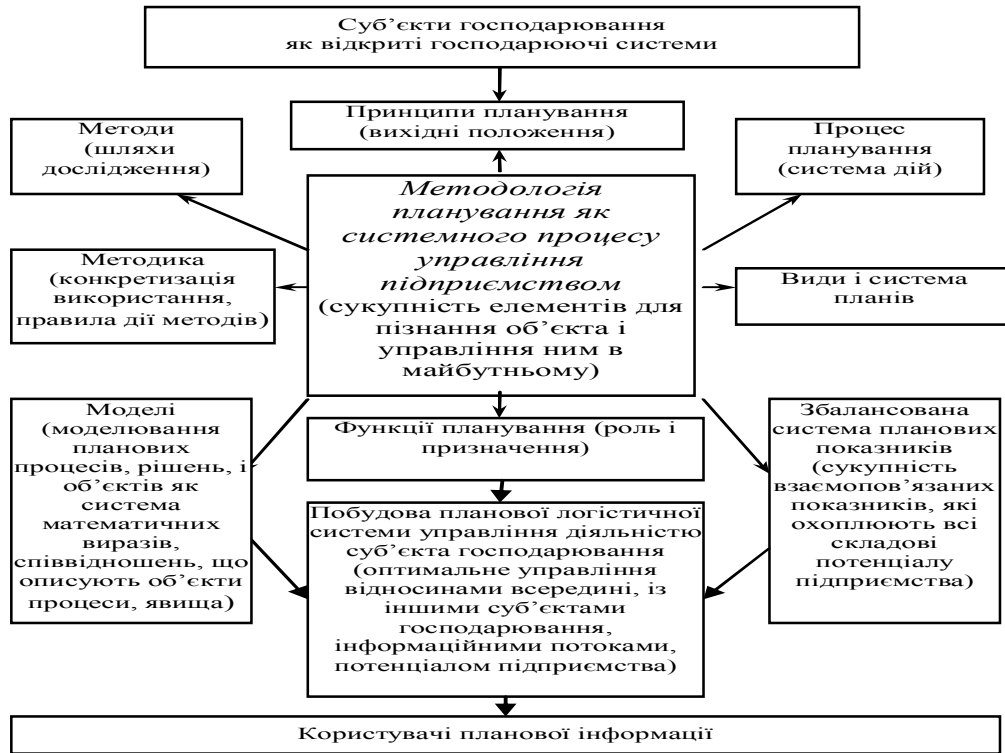

Рис. 1. Основні складові методології планування діяльності суб'єктів господарювання

З позицій системного підходу, планування потрібно розглядати як єдине ціле, зі своїми законами розвитку, вивчення об'єкта управління з врахуванням усіх її складових: економічної, соціальної, технічної, організаційної, екологічної та психологічної; по-друге, розподілу системи на підсистеми, дослідження їх взаємодії, оскільки кожна підсистема діє як на всі інші підсистеми, так і на систему в цілому. Така взаємодія породжує синергетичний ефект від результатів планування.

Ситуаційний підхід в плануванні – це спосіб мислення спрямований на підбір прийомів менеджменту для передбачення та розв'язання конкретних ситуацій з метою найбільш ефективного досягнення запланованих цілей.

Проведене дослідження генезису сутності планування та основних концептуальних підходів в плануванні, дозволило запропонувати авторське визначення сутності планування діяльності підприємства. *Планування діяльності підприємства*, на думку автора, – це системний процес управління підприємством (при поєднанні усіх визначених теорію та практикою планування концептуальних підходів: процесного, системного, ситуаційного, синергетичного тощо), процес передбачення майбутнього, розробки та обґрунтування цілей та завдань, визначення найкращих методів і способів їх досягнення при ефективному використанні усіх складових наявного потенціалу підприємства, встановлення їх взаємодії та забезпечення його розвитку, з метою отримання оптимальних результатів відповідно умовам середовища, в якому воно здійснюється та задоволення інтересів усіх зацікавлених сторін.

Узагальнивши теоретичні підходи до визначення принципів планування, які були сформовані за час становлення теорії планування, відповідно до основних цілей діяльності будь-якого суб'єкта господарювання автором визначені принципи планування: поєднання інтересів та збалансованості планів, індивідуалізації та раціональної ієрархії, участі в загальному розвитку, екологічної збалансованості, забезпечення ефекту синергізму.

Дослідження сутності, змісту, особливостей, місця і ролі планування в управлінні економічним розвитком дозволило виокремити та сформулювати основні його функції: прогностичну, методологічну, оптимізаційну, мотиваційну, онтологічну, системоутворюючу, евристичну, ідеологічну, інформативну, практично-прикладну, контрольну, навчальну тощо.

Доведено, що ефективне здійснення планування на підприємстві та виконання ним визначених функцій може відбуватися лише при управлінні цим системним процесом. Автором обґрунтована необхідність впровадження та розроблена концепція управління плануванням діяльності підприємства, в основу якої покладено реалізацію основних функцій управління: планування, організації, мотивації і контролю.

Суть зазначених функцій визначена таким чином:

- планування в управлінні плануванням – це як і процес планування здійснення управління, так і процес безпосередньо складання планів підприємства. Планування набуває різного змісту на різних рівнях управління;

- організація планування направлена на раціональне поєднання основних елементів системи планування: персоналу, який здійснює планування і який сформований в організаційну структуру, механізму планування, процесу обґрунтування, прийняття й реалізації планових рішень (процесу планування), засобів, які підтримують процес планування та інших елементів системи планування. Організація передбачає визначення об'єктів планування, розробників планів та відповідальних за їх виконання, контроль та моніторинг планової діяльності, засобів та методів планування, а також порядок складання планів тощо. Оскільки ефективність системи планування (її успішність) значною мірою визначається рівнем її організації, то ефективне управління плануванням через реалізацію функції організації повинне забезпечити раціональне поєднання елементів системи планування;

- мотивація планової діяльності – визначення та використання системи матеріальних та нематеріальних стимулів, з метою підвищення зацікавленості у досягненні визначених цілей та виконанні планів. Для того, щоб змінити існуючу корпоративну культуру стосовно здійснення планової діяльності, варто застосувати таку мотиваційну модель, в основу якої покладений взаємозв'язок рівнів виконання планів, планових показників, планових рішень із системою заохочень і винагород по принципу індивідуалізації, окремого підходу до кожного виконавця, до кожного учасника планового процесу тощо;

- контроль планової діяльності та оцінка ефективності системи планування – перевірка напрямів руху підприємства до поставленої мети, оцінка рівня виконання планових завдань та прийняття рішень щодо коригувальних дій у тому випадку, якщо напрям руху та фактичне виконання планів не співпадає із встановленим. Це

інструмент постійного спостереження за здійсненням планової діяльності та виконанням планів з метою гарантованого досягнення поставлених цілей.

Реалізація зазначених функцій з позицій системного підходу замкнена в інформаційний цикл планування. Це дало можливість виділити основні групи користувачів планової інформації, визначити коло їх інтересів та механізм забезпечення їх потреб в напрямку досягнення цілей діяльності та збалансування їх взаємовідносин на всіх рівнях управління.

У другому розділі – **«Інформаційно-правове забезпечення та нормативна база планування»** досліджено проблеми нормативно-правового та інформаційного забезпечення процесу планування, розроблено пропозиції щодо його удосконалення на рівні держави та окремих суб'єктів господарювання, в тому числі для підприємств харчової промисловості.

Прийняття раціональних управлінських рішень та складання планів розвитку суб'єктів господарювання потребує наявності відповідної інформаційної бази. Визначені джерела формування й підсистеми інформаційних ресурсів для потреб планування, основні якісні характеристики, які забезпечують корисність інформації. З метою виключення зайвого масиву інформації, інформаційні ресурси пропонується систематизувати за трьома рівнями управління: на корпоративному – для розробки стратегічних планів підприємства, на функціональному – для формування тактичних планів ефективного використання потенціалу підприємства, на оперативному – для потреб оперативно-календарного планування, а також визначений склад цієї інформації та вимоги до її якості.

Автором визначена гіпотетична залежність ступеня невизначеності плану від обсягу та якості вхідної інформації. Встановлено, що збільшення обсягу інформації впливає на зменшення невизначеності плану на початковому етапі її нагромадження, надалі цей ефект зменшується, а після досягнення граничного обсягу зникає зовсім. При цьому враховуються якісні характеристики інформації для потреб планування.

Актуальним є впровадження в систему управління плануванням діяльності інформаційного аудиту. Доцільність його пояснюється не тільки відбором потрібної інформації для потреб планування, а й необхідністю перевірки даних, що надходять до інформаційної системи на точність, виключення невірної інформації, перевірки комп'ютерних програм та файлів, що використовуються при розробці та виконанні планів, а також користувачів цієї інформації.

Провівши ретроспективний аналіз законодавства, що визначило підходи до планування в радянський період та період розвитку ринкових відносин в Україні, встановлено, що система планово-прогнозої роботи на усіх рівнях управління потребує удосконалення. Поряд із Законом про стратегічне планування, особливо в умовах фінансово-економічної кризи, важливого значення необхідно надати індикативним планам, а також річним планам соціально-економічного розвитку країни, галузей, регіонів, корпорацій, підприємств тощо.

З метою підвищення ролі планування для кожного суб'єкта господарювання, в Господарському кодексі потрібно відновити із певними поправками зміст статті 20 Закону України «Про підприємства в Україні» (зміст цієї статті не знайшов відображення в Господарському кодексі), добавивши її в главу 7 «Підприємство» окремою статтею або ж доповнити статтю 65 «Управління підприємством» цієї ж

глави, визначивши важливість та необхідність розробки стратегічних планів розвитку та їх деталізації через систему тактичних, оперативно-календарних планів, бізнес-планів, програм, бюджетів та інших планових документів, не порушуючи при цьому принципу самостійності. Поряд із цим необхідно привести у відповідність ДСТУ 2962-94 «Організація промислового виробництва. Облік, аналіз та планування господарювання на промисловому підприємстві» із іншими нормативно-правовими документами, відповідно міжнародним правилам ведення бізнесу.

Для підприємств харчової промисловості розроблені та обґрунтовані пропозиції щодо: проведення адаптації українського законодавства до європейського, гармонізації нормативної бази з міжнародними і європейськими стандартами, поступового переходу від обов'язкової сертифікації до оцінки відповідності за вимогами технічних регламентів, зміцнення та розвитку спроможності українських інституцій у сфері ринкового нагляду за досвідом держав-членів ЄС. Необхідною є розробка Національної стратегії забезпечення продовольчої безпеки. Запропоновано та обґрунтовано доцільність створення ефективної системи контролю за харчовою продукцією через об'єднання всіх функцій забезпечення безпеки продуктів харчування в одному відомстві, яке б відповідало за продовольчу безпеку з чітко окресленим колом повноважень – в Агентство продовольчої безпеки Міністерства аграрної політики України. Важливим є також розробка і ухвалення Закону України «Про загальні принципи, структуру і вимоги продовольчого законодавства», доопрацювання та впровадження в практику господарювання Закону України «Про державний ринковий нагляд», які мають враховувати положення директив Європейського Союзу про загальну безпеку продукції і передбачати юридичну відповідальність за дефектну, неякісну продукцію, відповідаючи інтересам держави, суб'єктів господарювання та інтересам споживачів. Для подальшого розвитку харчової промисловості необхідною є розробка та схвалення Концепції розвитку харчової промисловості та стратегічних планів розвитку галузей з виробництва харчових продуктів на засадах своєрідної тріади: стратегічне бачення майбутнього галузі – державна промислова політика - конкретні завдання розвитку галузі.

Успішна реалізація планів усіх рівнів управління неможлива без правильно сформованої та ефективно діючої системи норм та нормативів. В роботі визначені основні функції норм та нормативів в ринкових умовах господарювання (розподільча або вимірювальна, регулююча, стимулююча, контрольна, соціальна, мотиваційна) та їх місце в системі управління підприємством. Виділені основні групи (підсистеми) системи планових норм та нормативів підприємства, встановлені основні вимоги до формування цієї системи на підприємстві, а також розглянутий порядок і методи розробки норм і нормативів на підприємстві; розроблені напрями адаптації нормативної бази планування та системи стандартизації до міжнародних вимог тощо.

Система норм та нормативів повинна вдосконалюватись із розвитком виробничих відносин, підвищенням рівня корпоративного управління, вимог споживачів, бути науково - обґрунтованою та відповідати вимогам часу. Порядок перегляду та удосконалення системи норм та нормативів повинен бути пов'язаний із життєвим циклом продукції, і ця процедура повинна розпочинатись у фазі

розширення виробництва і продажів продукції, що випускається. Це дасть можливість завчасно передбачати можливі зміни та вчасно вивести на ринок нову продукцію, яка буде конкурентоспроможною та безпечною для здоров'я людей. Окрім того, раціональне застосування норм та стандартів під час проектування та виробництва продукції дозволить суттєво знизити витрати на виробництво та збільшити доходи підприємства.

Якісно та вчасно забезпечувати розробку, перегляд та контроль норм та нормативів запропоновано через впровадження автоматизованої системи норм та нормативів підприємства, яка повинна стати важливою складовою інформаційної системи управління плануванням діяльності підприємства.

Виховання культури безпечного виробництва і споживання їжі має стати важливим завданням державних органів, кожного виробничого підприємства, кожного громадянина, засобів масової інформації, громадських організацій. У вищих навчальних закладах України, в тому числі в Національному університеті харчових технологій, запропоновано ввести в навчальні плани дисципліни з продовольчого права.

У третьому розділі – **«Організація планової діяльності підприємства в умовах ринку»** з управлінських позицій розглянуто та удосконалено методичні підходи і практичний інструментарій організації планування та системи мотивації планової діяльності на підприємстві.

Система організації планової роботи повинна бути спрямована на створення найбільш сприятливих умов для удосконалення процесу управління підприємством та здійснення господарської діяльності. За результатами дослідження автором встановлено, що існує залежність ієрархічності системи планування від параметрів підприємства.

Доведено, що організаційна структура підприємства повинна базуватись на стратегії, а не навпаки, в іншому разі нездатність або відсутність бажання визнати важливість структури в процесі планування призведе до невдачі. Автором визначені особливості формування планових служб та організації планової роботи на великих, середніх, малих підприємствах та в інтегрованих структурах.

Незважаючи на відмінності у формуванні планових служб та організації планової роботи на різних підприємствах, процедура її удосконалення має чітко виражену послідовність: перше - з'ясування проблем, що виникли в процесі організації планування діяльності (виконавці, інформація тощо); по-друге – оцінка стану планування на підприємстві, виявлення сильних та слабких сторін; по-третє – визначення цілей удосконалення планування (ті вимоги, які висуває управлінський персонал до планування); по-четверте – формування альтернативних варіантів вирішення проблем; по-п'яте – вибір найкращого варіанту реалізації рішень з точки зору тактики розвитку планування на підприємстві тощо. Важливим процедурами є також: визначення місця планової служби у складі апарату вищого керівництва підприємством та серед інших структурних підрозділів; визначення структури планових органів та їх функцій; розробка та впровадження положення про плановий орган на підприємстві та посадових інструкцій відповідних спеціалістів; визначення термінів та порядку розробки планів тощо. Крім того, можуть запроваджуватись додаткові процедури

організації планування на підприємстві, які будуть сприяти ефективному прийняттю управлінських рішень.

З метою покращення організації планової роботи та посилення координації процесу планування, особливо на великих підприємствах обґрунтовано та запропоновано доцільність створення дорадчого органу – Головного планового центру розвитку підприємства (ГПЦРП). Його діяльність дозволяє постійно генерувати ідеї з розвитку підприємства; координувати роботу підрозділів в процесі реалізації планів підприємства; приймати стратегічні рішення та формувати тактичні цілі; вирішувати питання мотивації реалізації стратегічних цілей та тактичних завдань; аналізувати результати моніторингу планової діяльності та своєчасно приймати управлінські рішення, розробляти пропозиції щодо коригування планів та їх погодження із власниками підприємства (якщо вони не входять в цей орган) тощо. Головним завданням ГПЦРП є доведення до всього персоналу місії підприємства, організація та забезпечення реалізації загальної стратегії підприємства, яка визначена вищим керівництвом та власниками підприємства (один із яких може очолювати ГПЦРП), її деталізація через розробку тактичних та оперативних планів у взаємодії із усіма функціональними підрозділами (із менеджерами відповідного рівня); координація їх дій в процесі планування та реалізації планів, аналіз ініціатив і пропозицій від нижчих рівнів і окремих працівників підприємства тощо.

Ефективність організації планування залежить від потенціалу планування як важливої складової організаційно-управлінського потенціалу підприємства. *Потенціал планування підприємства* - це здатність та можливість суб'єктів планової діяльності підприємства з позицій системного, процесного, синергетичного та інших підходів, розробляти якісні плани, які направлені на реалізацію стратегії та досягнення цілей діяльності, відслідковувати та контролювати їх виконання, проводити моніторинг планової діяльності, своєчасно проводити коригування планів та відповідних планових і оціночних показників тощо. В якості основних складових потенціалу планування виділені інформаційна, кадрова, організаційна, методична, нормативна, програмно-технічна складові та складова фінансового забезпечення планування. За обґрунтованими автором критеріями кожної визначеної складової потенціалу підприємства в дисертації запропонований методичний підхід до проведення оцінки рівня планової роботи на підприємстві, який дозволяє визначити проблеми в організації планування та вчасно прийняти відповідні управлінські рішення щодо їх усунення.

В рамках концепції управління плануванням діяльності підприємства автором розроблені основні підходи до формування системи планування на різних організаційних рівнях управління. Формування системи планування повинне відбуватися на трьох ієрархічних рівнях управління: корпоративному (вищий менеджмент), функціональному або тактичному (середня ланка менеджерів) та оперативному (найнижча ланка управління) (рис.2), визначені суб'єкти та об'єкти, предмет планування, відповідний інструментарій планування та користувачі планової інформації.

В роботі визначені можливі організаційні схеми планування та доведено, що важливим при організації планування є визначення кореляційних зв'язків між рівнями планування як по вертикалі, так і горизонталі (між стратегічними і

тактичними цілями та оперативними завданнями, плановими показниками та результатами, виконавцями тощо). Розроблена рекомендована структура системи планів підприємства харчової промисловості.

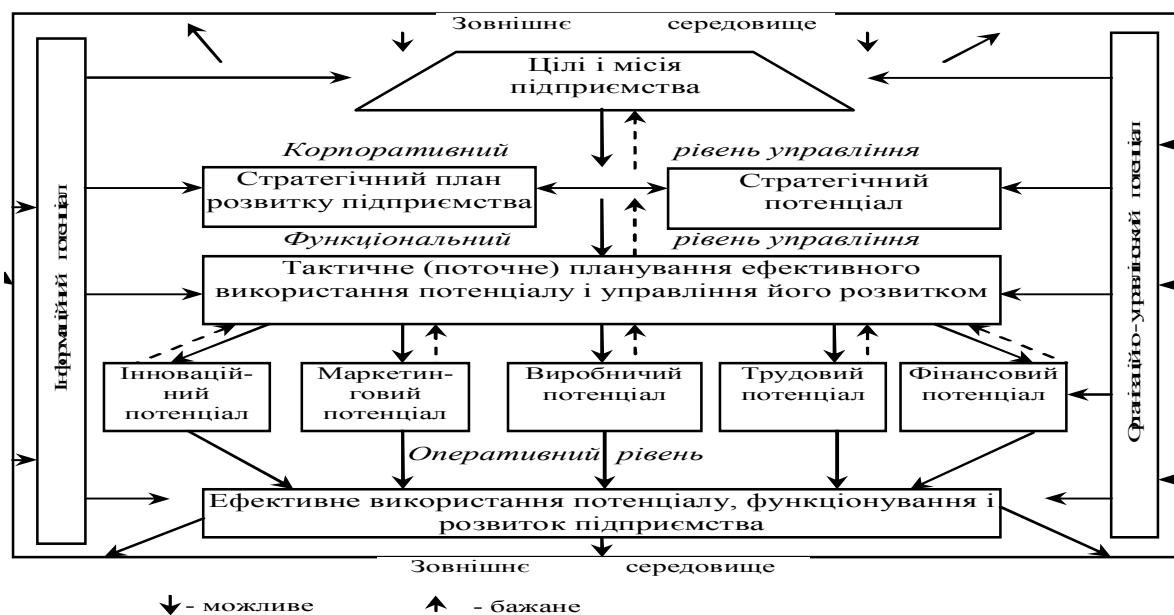

Рис. 2. Укрупнена структурно - логічна схема ієрархічних рівнів планування потенціалу підприємства

Для наочного представлення взаємозв'язків системи стратегічних цілей, тактичних та оперативних завдань запропоновано в кожному підрозділі підприємства розробляти «матрицю успіху підрозділу», а в цілому по підприємству – «головну матрицю успіху». Така матриця може розроблятися і для окремих виконавців. Вона визначає взаємозв'язок стратегічних, тактичних та оперативних цілей і завдань за ключовими критеріями та показниками. Деталізувати її можна за термінами виконання та відповідальними. В матрицю також вписуються результати, тому вона може використовуватись і в системі контролю за реалізацією планів.

Аналіз теорій мотивацій, доводить, що справжні причини, які змушують віддавати роботі максимум зусиль, важко визначити і вони надзвичайно складні. В роботі розглянуті особливості формування зарубіжних систем мотивації і розроблені та обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення системи мотивації планової діяльності. Запропонована система розрахунку винагороди керівникам, розмір цієї винагороди залежить від рівня виконання стратегічних та поточних планів. Визначені основні умови та порядок формування системи мотивації планової діяльності на підприємстві.

У четвертому розділі – «**Визначення впливу планування на ефективність функціонування підприємств харчової промисловості**» досліджено основні тенденції розвитку підприємств харчової промисловості України, проведена оцінка стану планування та визначений його вплив на ефективність діяльності підприємств, проведений огляд ринків харчової продукції та визначені перспективи розвитку галузей, обґрунтована необхідність планування потенціалу підприємств харчової промисловості.

У загальному обсязі промислового виробництва України частка харчової промисловості у 2008 році складала 15,2 %. Обсяги виробництва харчової

продукції у 2008 році становили 99,1% рівня 2007 року. Загальний фінансовий результат до оподаткування підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2008 році був від'ємним (-5026,2 млн. грн.), із них 61,7% отримали прибуток (5687,3 млн. грн.) і 38,3 % були збитковими (збиток в сумі 10713,5 млн. грн.), що в першу чергу було пов'язано і з збільшенням собівартості реалізованої продукції та фінансових витрат підприємств. Якщо проаналізувати результати роботи галузей харчової промисловості за останні роки, то варто відмітити, що більшість із них адаптувалось до ринкових умов господарювання, і за період 2000-2008 рр. в переважній більшості галузей харчової промисловості зберігається тенденція нарощування обсягів виробництва основних видів продукції, хоча рівня виробництва 1990 року за основними видами продукції не досягнуто (табл.1).

Таблиця 1

Виробництво основних видів продукції харчової промисловості України за 1990 - 2008 роки*

Види продукції	Роки								2008р./ 1990р., +,-
	1990	1995	2000	2003	2005	2006	2007	2008	
Ковбасні вироби, тис. т	900	277	175	271	309	301	330	332	-568
М'ясні напівфабрикати, тис. т	294	39	16	72,5	142	149	178	93,9	-200,1
Масло вершкове, тис. т	444	222	135	137	120	104	100	84,8	-359,2
Жирні сири, тис. т	184	73,5	67,5	173	274	217	246	249	65
Маргарінова продукція, тис. т	289	109	162	250	302	301	317	316	27
Борошно, тис. т	7671	5319	3076	2826	2943	2655	2908	3030	-4641
Хліб і хлібобулочні вироби, тис. т	6701	4114	2464	2335	2264	2151	2034	1978	-4723
Крупи, тис. т	962	532	296	294	342	322	318	363	-599
Цукор-пісок, тис. т	6791	3894	1780	2486	2139	2592	1867	1571	-5220
Олія соняшникова нерафінована, тис. т	1070	696	973	1257	1382	2080	2228	1867	797
Напої безалкогольні, млн. дал	151	37	67	125	169	176	196	173	22

* Складено за даними Держкомстату України

Для визначення впливу планування на ефективність функціонування підприємств харчової промисловості проведено анкетування та здійснено кореляційний аналіз для встановлення залежності результатів діяльності підприємств від якості системи планування. Усвідомлюючи важливість планування на підприємстві, 70 % опитуваних керівників підприємств, зазначили, що результати діяльності залежать від якості розроблених планів. Автором проведений аналіз діяльності підприємств харчової промисловості на предмет наявності стратегій діяльності та планів їх реалізації з використанням коефіцієнта Спірмена. Розрахунки проведені по 38 підприємствах (табл. 2). Слід відмітити те, що значення цього коефіцієнта на підприємствах є різним, і в переважній більшості підприємств підтверджується відсутність стратегічного напрямку розвитку. В кращому випадку, розробляються поточні та оперативні плани. Відсутність планів або ж їх невиконання призвели до неефективної діяльності більшості досліджуваних підприємств харчової промисловості.

В роботі проведена оцінка сегментів ринку продовольства та приведена характеристика основних гравців на них, визначені стратегічні напрями їх розвитку на перспективу.

В п'ятому розділі – «Теоретико-методологічні основи планування потенціалу підприємств харчової промисловості» розроблені наукові засади

планування потенціалу підприємств харчової промисловості та методичний інструментарій впровадження їх в практику господарювання.

Таблиця 2

Коефіцієнт кореляції рангів Спірмена на підприємствах харчової промисловості Житомирської області за 2003-2008 роки*

Назва підприємства	Роки					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>М'ясна промисловість</i>						
ЗАТ «Житомирський м'ясокомбінат»	-0,5	1,0	0,2	-0,5	-0,5	x
ВАТ «Коростенський м'ясокомбінат»	-0,5	-0,5	0,3	-1,1	0,1	0,1
ВАТ «Новоград-Волинський м'ясокомбінат»	-0,2	0,7	-0,7	-0,1	0,2	0,7
ВАТ «Бердичівський м'ясокомбінат»	x	x	x	-1,0	0,1	-0,2
<i>Промислова переробка овочів та фруктів</i>						
ВАТ «Житомирський консервний завод»	0,4	0	0,7	-0,4	0,4	-0,8
<i>Виробництво молочних продуктів</i>						
ВАТ «Житомирський маслозавод»	0,3	0,3	-0,7	0,6	0,3	0,7
ВАТ «Овруцький молочноконсервний завод»	-0,7	0,1	-0,5	-0,1	0,9	-0,6
ВАТ «Бердичівський молокозавод»	1,0	0,4	0	-0,4	x	x
ВАТ «Галіївський маслозавод ім. В. М. Мазуркевича»	x	x	-0,4	0,6	0,9	-0,2
ВАТ «Молочник»	1,0	0,1	0,2	-0,3	-0,2	-0,6
ВАТ «Житомирмолоко»	0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,3	-0,6
ВАТ «Бердичів-Холод»	0,6	-0,5	-0,5	0,6	x	x
<i>Оброблення зерна, виробництво крохмалю</i>						
ВАТ «Крем'янський крохмальний завод»	-0,8	-0,5	-0,3	0,1	0,4	-0,2
ВАТ «Бердичівський комбінат хлібопродуктів»	x	-0,3	-0,1	-0,1	-0,1	x
ВАТ «Житомирський комбінат хлібопродуктів»	-0,5	-0,5	-0,1	-0,8	0	1,0
<i>Виробництво готових кормів для тварин</i>						
ЗАТ «Попільнянський комбикормовий завод»	0,4	0,1	-0,5	0	1,0	-0,6
ВАТ «Коростенський комбінат хлібопродуктів»	0,4	0,4	0,1	0,1	0	0,5
<i>Виробництво інших харчових продуктів</i>						
ВАТ «Олевський хлібозавод»	-0,6	0,4	-0,2	-0,5	0,5	0,4
ВАТ «Смільчинський хлібозавод»	-0,2	0,3	-0,6	0	0,1	0,3
ВАТ «Бердичівський хлібозавод»	0	-0,6	0,6	0,4	1,0	x
ВАТ «Овруцький хлібозавод»	-0,6	0,6	-0,4	-0,5	-0,5	-0,1
ВАТ «Новоград-Волинський хлібозавод»	-0,1	0,4	0,6	-0,8	-0,2	0,1
ВАТ «Коростенський хлібозавод»	-0,6	0,3	0	-0,6	-0,3	0
ВАТ «Лугинський хлібозавод»	0,7	0,3	-0,1	-0,6	-0,6	0,3
ВАТ «Малинський хлібозавод»	0,1	0,4	0,6	-0,4	-0,4	-0,6
ВАТ «Бердичівський завод безалкогольних напоїв»	-0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,5	0,1
ВАТ «Житомирський завод продтоварів»	x	x	0,1	0,4	0,4	-0,5
ВАТ «Коростишівський завод продтоварів»	0,1	-0,2	-0,1	-0,3	0	0,7
ВАТ «Корнинський цукровий завод»	x	x	0,4	-0,1	-0,4	-0,5
ВАТ «Цукровий завод ім. Цюрупі»	0,6	-0,2	0,6	0,3	-0,2	0,6
ВАТ «Червонський цукровик»	-0,5	-0,6	-0,8	-0,9	-0,1	1,0
ВАТ «Івано-Пільський цукровий завод»	0,6	-0,5	-0,3	0,1	-0,3	1,0
ЗАТ «Житомирські ласощі»	0,3	0,7	0,5	0,9	-0,2	0,4
ВАТ «Цикорій»	x	-0,4	-0,1	-0,6	-0,5	0,6
<i>Виробництво напоїв</i>						
ВАТ «Житомирпиво»	x	-0,5	-0,1	-0,6	-0,1	-0,7
ВАТ «Бердичівський пивоварний завод»	0,2	0,6	x	x	x	x
ВАТ «Новоград-Волинський пивоварний завод»	0,1	-0,7	0,3	-0,6	-0,5	-0,6
ВАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»	0	-0,5	-0,5	0,2	-0,5	-0,8

Примітка: 1) якщо значення коефіцієнта позитивне (від 0 до 1) – динаміка розвитку підприємства позитивна, підтверджується наявність стратегічного плану розвитку; 2) еталонний порядок реалізується при значенні коефіцієнта рівному 1; 3) якщо значення коефіцієнта від'ємне – динаміка розвитку корпоративних систем є зворотною; 4) при значенні коефіцієнта «-1» – динаміка є абсолютно протилежною еталонній; 5) x – дані відсутні.

* Розраховано автором за даними <http://www.smida.gov.ua/> – система розкриття інформації на фондовому ринку України

Розвиток методології планування діяльності підприємств здійснено у напрямку розробки теоретико-методологічних основ та концептуальної моделі планування потенціалу підприємства.

Планування потенціалу підприємства харчової промисловості – це системний процес управління наявним потенціалом підприємства харчової промисловості та його розвитком, який передбачає виробництво максимально можливої кількості якісної та безпечної для здоров'я людей харчової продукції, яка б максимально відповідала раціональним нормам харчування та запитам споживачів у визначений момент часу, відповідно до внутрішніх і зовнішніх можливостей підприємства; це процес визначення найкращих шляхів і методів досягнення цієї цілі та інших цілей діяльності підприємств при ефективному використанні усіх видів ресурсів та збалансуванні інтересів усіх зацікавлених сторін.

Теорія та методика планування потенціалу підприємств харчової промисловості побудовані з врахуванням визначених автором особливостей їх діяльності та встановленої кореляційної залежності результатів діяльності від ефективності системи планування за складовими економічного потенціалу підприємства, а саме планування маркетингового, виробничого, інноваційного, трудового, фінансового потенціалу тощо.

Система прямих і зворотних зв'язків між складовими економічного потенціалу підприємства породжує в результаті їх взаємодії додатковий, синергетичний ефект. Завдання планування полягає в тому, щоб забезпечити максимальну ефективність цієї взаємодії в напрямку ефективного використання усіх складових потенціалу підприємства із забезпеченням позитивного їх приросту та розвитку підприємства в майбутньому.

Модель економічного потенціалу підприємства з врахуванням ефекту синергізму можна представити у вигляді нерівності:

$$P_{\text{маркет}} + P_{\text{вир}} + P_{\text{труд}} + P_{\text{фін}} + P_{\text{іннов}} + P_{\text{орг}} + \dots + P_k \leq \sum_{i=1}^k P_i,$$

де $P_{\text{маркет}}$ – маркетинговий потенціал; $P_{\text{вир}}$ – виробничий потенціал; $P_{\text{труд}}$ – трудовий потенціал; $P_{\text{фін}}$ – фінансовий потенціал; $P_{\text{іннов}}$ – інноваційний потенціал; $P_{\text{орг}}$ – організаційно - управлінський потенціал; P_k – k-а складова потенціалу; i – індекс (назва) складової потенціалу підприємства ($i=1, 2 \dots k$).

Якщо $\sum_{i=1}^k P_i$ являє собою економічний потенціал підприємства, тоді:

$$P_{\text{маркет}} + P_{\text{вир}} + P_{\text{труд}} + P_{\text{фін}} + P_{\text{іннов}} + P_{\text{орг}} + \dots + P_k \leq P_{\text{екон}},$$

де $P_{\text{екон}}$ – економічний потенціал підприємства.

Задача планування економічного потенціалу в цілому, і його складових є багатокритеріальною, змінюється в часі, а отже цільовою функцією планування економічного потенціалу є забезпечення його максимального приросту:

$$F(t) = \sum_{i=1}^k \Delta P_i(t) \rightarrow \max,$$

при $P_i \geq 0$.

Узагальнивши існуючий науковий доробок вчених визначено, що

маркетинговий потенціал - це здатність маркетингової системи підприємства забезпечувати його постійну конкурентоспроможність шляхом якісного планування та організації маркетингових заходів, при ефективному використанні новітнього маркетингового інструментарію, людського потенціалу та інших ресурсів підприємства. В роботі визначені функції маркетингового потенціалу в системі управління, а саме: аналітична, виробнича, збутова, функція управління і контролю. При плануванні маркетингового потенціалу підприємства харчової промисловості запропоновано враховувати визначену залежність споживання продуктів харчування від рівня доходів населення, використовувати геронтологічний підхід при виробництві харчової продукції. На рівні держави необхідно вдосконалити відповідні законодавчі акти, зокрема внести зміни до закону України «Про рекламу» щодо заборони та відповідальності за рекламування продуктів «нездорового харчування», посилити контроль при видачі дозволів та ліцензій, внести відповідні зміни в стандарти та технічні регламенти щодо заборони таких виробництв.

Під виробничим потенціалом підприємства слід розуміти здатність (сукупну можливість) підприємства (виробничої системи) із її виробничими ресурсами (в матеріальній та нематеріальній формі) та виробничими відносинами, що складаються в процесі використання цих ресурсів, створювати максимально можливий обсяг благ (виробництво продукції, робіт, послуг), які максимально відповідають цілям діяльності підприємства і потребам споживачів на певному етапі його розвитку. В роботі обґрунтована необхідність інноваційної спрямованості підприємств; створення кластерних об'єднань, розвитку технопарків та розроблені пропозиції щодо їх державної підтримки.

Проблема оптимізації виробничої програми була предметом досліджень багатьох вчених. Останнім часом особливої актуальності набула функція оптимізації виробничої програми шляхом максимізації маржинального прибутку (величини покриття). Таку модель запропонували німецькі вчені Дітгер Хан та Харальд Хунгенберг в своїй праці «Планування і контроль. Вартісно-орієнтована концепція контролінгу» (2005 р.). Виходячи із встановлених недоліків цієї моделі, автором розроблена модель управління виробничою програмою підприємства, в якій основним критерієм цільової функції є оптимізація доходу (чистої виручки від реалізації продукції):

$$D = \sum_{j=1}^n p_j \times x_j \rightarrow \max,$$

де D – дохід (чиста виручка від реалізації продукції) за плановий період; p_j - ціна одиниці продукції j - го виду (без ПДВ та непрямих податків); x_j – змінна прийняття рішення цільової функції (запланований обсяг продукції j - го виду в плановому періоді в натуральних одиницях); j - індекс виду продукції ($j=1, 2, \dots, n$).

Широко застосовувані обмеження по збуту, виробництву, постачанню, охороні довкілля є прийнятними для цієї моделі. Поряд із цими обмеженнями в роботі запропоновано обмеження на прибуток (операційний прибуток):

$$PR_1 \leq \sum_{j=1}^n (p_j - k_j^{pr}) \times x_j - \sum_{j=1}^n k_j^{nep} - K_f \leq PR_2 ,$$

де PR_1, PR_2 - запланований відповідно мінімальний і максимальний розмір прибутку; k_j^{pr} - прямі змінні витрати на одиницю продукції j - го виду; k_j^{nep} - непрямі змінні витрати; K_f - загальні постійні витрати підприємства за плановий період.

Мінімальний розмір прибутку PR_1 може дорівнювати величині необхідного для забезпечення простого відтворення для підприємства. Максимальний розмір прибутку PR_2 , буде розраховуватись виходячи із максимальної ціни, яку споживач може заплатити за продукцію, аналізу потреб та можливостей споживача та цін конкурентів.

Можна розглядати виробничу програму орієнтуючись на конкретний розмір прибутку $PR_{ест}$, тоді обмеження буде мати наступний вигляд:

$$\sum_{j=1}^n (p_j - k_j^{pr}) \times x_j - \sum_{j=1}^n k_j^{nep} - K_f = PR_{ест} ,$$

Якщо орієнтувати виробничу програму на беззбитковий обсяг виробництва, тоді обмеження буде мати вигляд:

$$\sum_{j=1}^n (p_j - k_j^{pr}) \times x_j - \sum_{j=1}^n k_j^{nep} - K_f = 0$$

Оптимальний план у даному випадку буде точкою беззбитковості в натуральному вираженні для кожного виду продукції (оптимальний асортимент продукції в натуральних вимірниках).

У спрощеному варіанті із застосуванням можливостей програми EXCEL та імітаційного моделювання, така задача дає можливість візуального контролю завантаження ресурсів та перепланування виробничих завдань.

Здобувачем запропоновано до застосування комп'ютерну програму для користувача щодо управління виробничою програмою, її застосування на підприємствах харчової промисловості дало позитивні результати. Приклад апробації моделі на ДП «Новоград - Волинський сиркомбінат» ВАТ «Житомирмолоко», представлений в трьох варіантах встановленого обмеження на операційний прибуток та інших прийнятих обмеженнях приведений в табл. 3. В силу високих енерговитрат на виробництво сухої сироватки, в моделі управління передбачена відмова від її випуску. В той же час, використання сироватки можна запропонувати для годівлі тварин, для чого необхідно здійснювати її згущення.

Запропонована модель оптимізації виробничої програми поєднує в собі всі складові економічного потенціалу підприємства, дає можливість: визначити оптимальний беззбитковий асортимент продукції в натуральному виразі; оптимальну потребу в матеріалах, сировині; орієнтуватись на попит споживачів; забезпечити заходи щодо охорони довкілля; управляти виробничими витратами підприємства з метою отримання максимального прибутку або встановленого рівня операційного прибутку, забезпечуючи бездефіцитне постачання сировини; контролювати норми і нормативи, що для підприємств харчової промисловості є важливим в частині виробництва якісної та безпечної для здоров'я людей харчової продукції тощо.

Розвиток теорії планування трудового потенціалу здійснено у напрямку його планування на рівні чотирьох підсистем: аналізу існуючого рівня розвитку та величини трудового потенціалу; кадрового планування та управління рухом кадрів;

забезпечення реалізації трудового потенціалу підприємства та створення відповідної системи мотивації; управління розвитком трудового потенціалу.

Для більш об'єктивної оцінки рівня продуктивності праці на підприємствах харчової промисловості в рамках системи управління плануванням діяльності підприємства, автором запропоновано впровадження показника «чистої продуктивності праці», в основу розрахунку якого покладене відношення доданої вартості, створеної на підприємстві за певний період часу до середньооблікової чисельності працюючих.

Таблиця 3

Основні результати апробації моделі управління виробничою програмою ДП «Новоград - Волинський сиркомбінат»

Види продукції	При умові отримання максимального прибутку	При умові встановленого рівня прибутку	Умова безбитковості (з врахуванням попиту)
Обсяг виробництва продукції за асортиментом, тонн за рік			
- масло вершкове	1500,0	1500,0	883,8
- суха сироватка	0	0	0
- сир «Російський»	2083,33	1272,98	7,5
- сухе знежирене молоко	2276,3	2699,3	3359,9
Відпускна ціна (без ПДВ) за 1 тону, грн.			
- масло вершкове	20833,33	20833,33	20833,33
- суха сироватка	4166,67	4166,67	4166,67
- сир «Російський»	23166,57	23166,57	23166,57
- сухе знежирене молоко	11666,67	11666,67	11666,67
Розрахункові планові прямі витрати на одиницю продукції, грн. на тону			
- масло вершкове	18454,31	18454,31	18454,31
- суха сироватка	2158,74	2158,74	2158,74
- сир «Російський»	18776,0	18776,0	18776,0
- сухе знежирене молоко	10824,71	10824,71	10824,71
Сума планових прямих витрат, тис. грн.	91438,2	80802,1	64192,2
Сума планових непрямих витрат, тис. грн.	2245,3	2245,3	2245,3
Сума планових постійних витрат, тис. грн.	4185,1	4185,1	4185,1
Плановий чистий дохід, тис. грн.	106070,3	92232,5	70622,6
Плановий операційний прибуток, тис. грн.	8201,7	5000,0	0

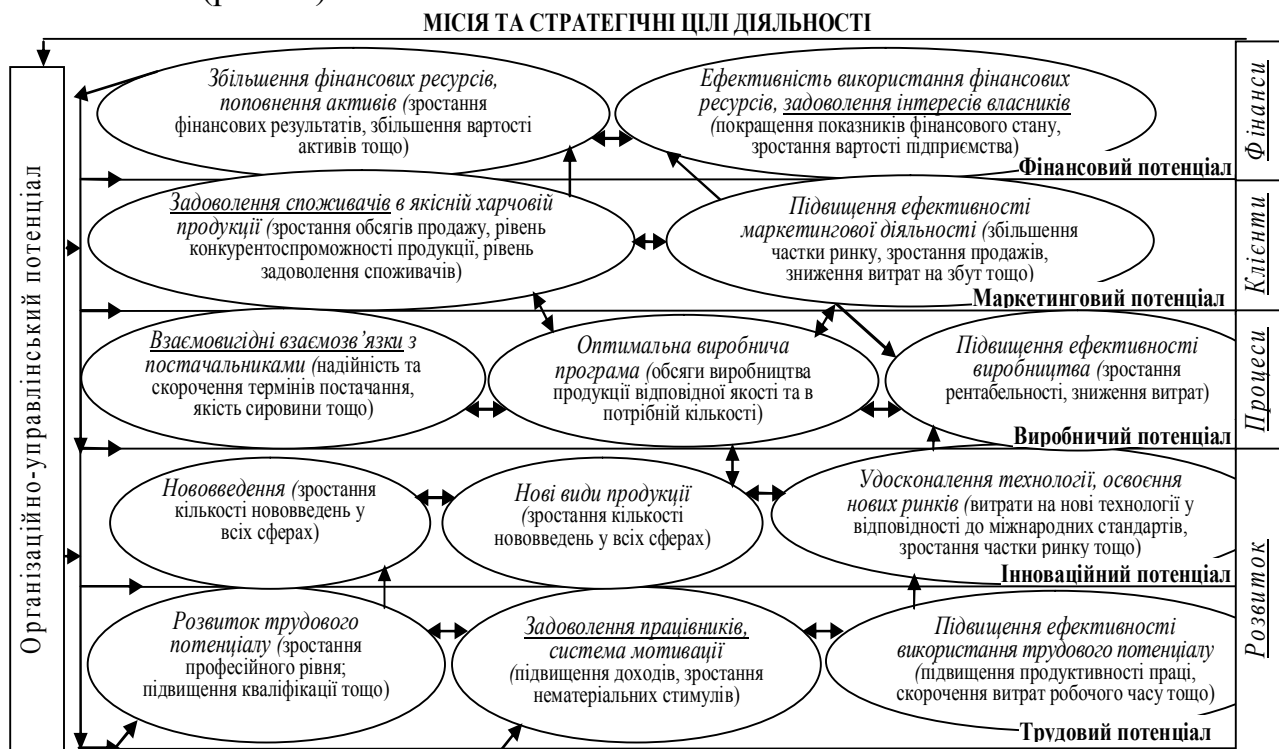
Для забезпечення якісного формування трудового потенціалу харчової промисловості запропоновані напрями та програми підвищення кваліфікації, перепідготовки працівників, застосування «компетентісного підходу», удосконалення ступеневої системи освіти, створення бізнес-інкубаторів, в тому числі студентських. Обґрунтовано, що комплексний підхід до підготовки кадрів повинен вирішуватися за активної участі держави, системи освіти і бізнесових структур, які представляють виробників продуктів харчування.

Розвиток теоретико-методологічних основ планування фінансового потенціалу здійснено в напрямку забезпечення довгострокової фінансової стійкості, достатньої забезпеченості підприємства власними оборотними активами та їх ефективного використання, формування стійкої фінансової бази для забезпечення підприємства усіма видами ресурсів, в тому числі необоротними активами та нематеріальними ресурсами для реалізації планів діяльності підприємства. Запропонована методика управління поточними активами і пасивами підприємства та розроблена матриця вибору політики комплексного управління поточними активами й поточними пасивами підприємства, визначені основні принципові підходи до фінансування активів підприємства.

В шостому розділі – «Збалансована система планових показників, контроль планової діяльності та оцінка ефективності системи планування на підприємстві» розроблено збалансовану систему планових показників підприємства, досліджено та удосконалено теоретико-методологічні підходи до здійснення контролю планової діяльності, розроблено методику інтегральної оцінки якості планів та ефективності системи планування на підприємствах харчової промисловості.

Цільовим орієнтиром планування в умовах ринку є збалансування та задоволення інтересів усіх зацікавлених сторін. Управління сучасним підприємством при відсутності інформації, побудованої на вимірюваннях за допомогою планових показників є неможливим. Збалансована система планових показників в плануванні як системному процесі управління підприємством – це сукупність взаємопов'язаних взаємозбалансованих показників - характеристик (параметрів) майбутнього стану підприємства, які відображають характеристики об'єктів планування, є індикаторами розвитку підприємства та їх структурних підрозділів і окремих виконавців, розкривають характер взаємовідносин, що складаються в процесі складання планів та їх реалізації в рамках загальної стратегії розвитку та наявного потенціалу.

В рамках концепції збалансованої системи планових показників визначені параметри цільової орієнтації планування та параметри і показники розвитку підприємства за складовими елементами стратегічного потенціалу. Відповідно до системи планування потенціалу в концепції управління плануванням діяльності, розроблена стратегічна карта планування розвитку підприємства харчової промисловості (рис. 3).

(→ причинно-наслідкові зв'язки всередині системи; «Розвиток» – призначення відповідності перспектив за системою зарубіжних стратегічних карт)

Рис. 3. Стратегічна карта планування розвитку підприємств харчової промисловості в рамках концепції планування потенціалу підприємства

Окрім того, збалансована система планових показників структурована за основними складовими елементами потенціалу. Розглядати показники для кожного з них, на думку автора, виходячи із сутності потенціалу, варто на двох рівнях: 1) як характеристику об'єкта (планова достатність потенціалу), що розглядається в плановому періоді; 2) результативні показники як планування майбутніх можливостей (зміна потенціалу). Саме такий підхід дозволяє досягти реальних результатів (планування достатності потенціалу для забезпечення досягнення цілей) і забезпечити розвиток через визначення можливостей, які його забезпечать (синергетичний ефект і вектор розвитку), встановити їх причинно-наслідковий зв'язок та забезпечити ефективне управління плануванням.

Контроль є продовженням процесу планування й супроводжує процес реалізації планів. Контроль в управлінні плануванням, та й в цілому в управлінні є необхідним, оскільки господарська практика показує, що частіше всього відсутність контролю стає причиною не виконання важливих управлінських рішень. З позицій системного підходу, в дисертації визначена сутність та основні функції контролю планової діяльності (діагностична, орієнтаційна, стимулююча, коригувальна, наглядова, навчальна), обґрунтовані основні критерії доцільності його проведення (ефективність контролю, ефект впливу на людей, зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах, завдання контролю, межі контролю), запропонований організаційний механізм здійснення його на підприємстві.

Для здійснення контролю й регулювання процесу стратегічного планування, крім стратегічних карт підприємств, в роботі обґрунтована можливість застосування інтерпретованої автором моделі Р. Андертона. Модель дозволяє, з одного боку, збалансувати зміни зовнішнього середовища із внутрішніми факторами підприємства, а з іншого боку – здійснювати процес постійного коригування через регульовані параметри.

Здійснювати контроль за виконанням планів та наочно представляти його результати, можна за допомогою *автоматизованої системи контрольних карт*, в яких на початковому етапі будуть закладені планові завдання, показники, відповідальні, часовий інтервал та періодичність спостережень, методика розрахунку цих показників та механізм реакції на їх зміну. В ході реалізації планів, фактичні показники вносяться в систему або ж передаються із системи обліку, і таким чином виявляються відхилення і будується графік цих відхилень за кожним ключовим показником. Будувати таку систему контрольних карт можна як за стратегічними індикаторами, так і за показниками складових потенціалу, аспектами діяльності, виробничими підрозділами, центрами відповідальності тощо, лише в інформаційну систему управління підприємства варто вбудувати блок «Контроль за виконанням планів». Це дасть можливість користувачам вчасно отримувати інформацію за «контрольними точками», виявляти причини відхилень, місце їх виникнення, вносити зміни і приймати своєчасні управлінські рішення тощо. Відповідно автоматично створюється система контрольних звітів підприємства.

В роботі визначені основні критерії якості плану: спрямованість плану на досягнення цілей та вирішення конкретних завдань, наукова обґрунтованість плану, об'єктивність та достатність інформаційної бази, ресурсна забезпеченість плану, часова відповідність плану, комплексність, рівень збалансованості планових показників стратегічного потенціалу, узгодженість ступеня динамізму плану з

конкурентною позицією підприємства, адаптивність плану та можливість коригування планів, структуризація планових завдань та їх адресність тощо. Ці критерії покладені в основу розрахунку коефіцієнта ймовірності реалізації стратегічного плану, який є однією із складових авторського інтегрального показника якості стратегічного плану. Іншою складовою є коефіцієнт ефективності розробки стратегічного плану підприємства, який запропоновано розраховувати як відношення загального планового результату досягнення цілей в балах до сукупних витрат на здійснення планування в балах. Загальний плановий результат досягнення цілей в рамках концепції управління плануванням враховує ступінь досягнення виробничих, фінансових, соціальних та екологічних цілей.

В основу розрахунку інтегрального показника якості тактичного плану за складовими потенціалу підприємства покладено метод визначення коефіцієнту напруженості з врахуванням ступеня ризику, який дає можливість встановити межі значень цього показника (верхню, нормальну і нижню). Це дає можливість не тільки оцінити якість тактичного плану за складовими економічного потенціалу, а й при застосуванні системи контрольних карт та введенні Стандартів планування і контролю на підприємстві вчасно визначати можливі відхилення у виконанні планових завдань. Комплексний інтегральний показник оцінки плану розвитку підприємства визначається як добуток інтегрального показника якості стратегічного плану та інтегрального показника якості тактичного плану за складовими потенціалу, що визначені в межах від 0 до 1. Чим ближчий він до 1, тим тісніший зв'язок стратегічних цілей підприємства з поточними завданнями, і його значення показує рівень ймовірності їх досягнення при врахуванні критеріїв, що прийняті до розрахунку. Дана методика апробована на провідних підприємствах харчової промисловості Житомирської області.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження, яке було спрямоване на вирішення важливої наукової проблеми в сфері економіки і управління підприємствами харчової промисловості – розроблення та обґрунтування теоретико-методологічних, методичних положень та практичних рекомендацій управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості, можна зробити висновки та сформулювати пропозиції концептуального, теоретичного і науково-практичного характеру:

1. Вивчення генезису сутності планування з позицій внеску різних наукових шкіл та наукових підходів підтверджує, що проблеми планування були актуальними у всі часи розвитку економічної науки і залишаються актуальними сьогодні та можуть бути вирішені шляхом прогресивних змін і розвитку теоретико-методологічних та методичних основ планування та розробки концепції управління плануванням діяльності підприємств. Визначено, що планування варто розглядати як науку та вид практичної діяльності.

2. Підвищення рівня невизначеності середовища функціонування суб'єктів господарювання, сучасні вимоги до їх розвитку вимагають нових підходів до формування системи планування діяльності підприємства та управління ним, в основі якого системний підхід до вирішення проблеми з врахуванням усіх позитивних здобутків теорії і практики управління. Основна сутність планування

полягає в цілепокладанні, визначенні та обґрунтуванні шляхів і способів досягнення цілей та збалансуванні інтересів учасників діяльності, які зацікавлені в їх реалізації, при використанні усіх прогресивних інструментів управління та можливостей і здібностей, потенціалу як об'єктів так і суб'єктів планування, потенціалу системи в цілому. Визначення та розкриття сутності основних функцій та принципів планування діяльності суб'єктів господарювання дозволяє в різних аспектах його існування, розкрити зміст планування та його значення в розвитку суспільно-економічних відносин.

3. Як і будь-якою системою, системою планування для підвищення ефективності її функціонування та розвитку, потрібно управляти. Розроблені теоретико-методологічні основи та концептуальні положення управління плануванням діяльності підприємства не тільки збагатять теорію планування відповідно вимогам розвитку суспільства, а й дозволять забезпечити ефективне впровадження її здобутків в практику діяльності підприємств з метою підвищення ефективності господарювання.

4. Процес розвитку економіки та інформатизації суспільства вимагає посилення ролі планування, його інтелектуальної складової, використання плану для прийняття управлінських рішень. Інформаційну сутність процесу планування потрібно розглядати за стадіями циклу планування та з позицій системного підходу до формування системи інформаційного потоку для потреб планування із врахуванням всіх її складових (підсистем), оскільки якість інформації, що використовується впливає на вибір найбільш ефективних напрямків та інструментів планування, на точність планових рішень та результати діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

5. Незважаючи на наявність нормативно-правових документів, сьогодні в Україні відсутня цілісна система планово-прогнозна роботи, а норми існуючих законів та основних положень далеко не завжди дотримуються. Як наслідок, спостерігається незадовільний рівень виконання прийнятих рішень, повільне фінансування у неповному обсязі визначених державних, регіональних та галузевих пріоритетів, відсутність зацікавленості суб'єктів господарювання у розробці планів розвитку та їх гармонізації із планами та програмами розвитку галузі. Автором обґрунтована необхідність і розроблені конкретні пропозиції щодо формування системи нормативно - правової бази планування від Стратегічного плану соціально-економічного розвитку держави, розробки стратегічних планів розвитку галузей на довгострокову перспективу, які б відповідали визначеній Концепції їх розвитку до нормативно-правового забезпечення формування системи планування діяльності підприємств, їх об'єднань відповідно до міжнародних стандартів ведення бізнесу.

6. Світові тенденції розвитку підприємств підтверджують необхідність існування чіткого порядку формування нормативної бази, яким передбачена підготовка норм та нормативів до початку розробки прогнозних і планових документів, а також забезпечення їх виконання та здійснення контролю. Метою створення єдиної системи норм і нормативів на підприємстві є посилення наукової обґрунтованості, пропорційності і збалансованості планів, глибше виявлення та використання резервів виробництва, подальше підвищення його ефективності. Удосконалення системи норм і нормативів розвинуто у напрямі адаптації

нормативної бази та системи стандартизації до міжнародних вимог, що дозволить підвищити якість вітчизняних норм і нормативів за рахунок збагачення їх новим змістом з урахуванням світового досвіду господарської діяльності у конкурентному середовищі.

7. Результатом дослідження особливостей нормативно - правового забезпечення планування діяльності підприємств харчової промисловості є розробка пропозицій щодо проведення адаптації українського законодавства до європейського, гармонізації нормативної бази з міжнародними і європейськими стандартами якості і безпеки харчової продукції по всьому виробничому ланцюгу від сировини до готової продукції, що дасть можливість найближчим часом при розробці відповідних державних програм забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності харчової продукції вітчизняного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках.

8. Запропоновані підходи до організації планування на підприємстві залежно від параметрів підприємства та масштабів його діяльності на різних ієрархічних рівнях, дозволяють визначити оптимальну модель організації планової роботи на підприємствах різних типів. Запропонована та обґрунтована система планів підприємства дасть можливість визначити структурно-логічну систему планів для будь-якого типу підприємств та забезпечити підвищення рівня організації планової роботи.

9. Для успішної реалізації планів підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень, необхідним є впровадження системи мотивації, основою якої повинні стати результати досягнення цілей та виконання планових завдань, які мають чітко визначені кількісні та якісні оцінки. Автором визначені основні підходи до побудови систем стимулювання для вищого керівництва, особливості та умови їх застосування, розроблений механізм визначення розміру винагороди залежно від рівня виконання планів. Для підприємств харчової промисловості обґрунтована доцільність використання підходу за збалансованою системою планових показників із додатковою «системою кафетерію», що об'єднані в загальну систему мотивації. Теоретичні основи розвинуто в напрямку розробки системи мотивації планової діяльності, визначення її складових елементів, основних етапів та встановлення співвідношення між винагородою та результатами досягнення цілей і виконання планових завдань. Розроблена система мотивації для керівників та всього персоналу (учасників планового процесу, виконавців планів, контролерів), яка складається із внутрішньої мотивації та зовнішнього мотивування. Визначені можливі підходи щодо їх формування, залежно від рівня виконання планів та індивідуальної участі працівника, дозволяють забезпечити баланс інтересів персоналу й власників, підвищити зацікавленість кожної групи у виконанні планів, і як наслідок – досягнути запланованих цілей та поставлених завдань різними зацікавленими сторонами.

10. Розвиток методології планування діяльності підприємств здійснено у напрямку розробки теоретико-методологічних підходів та концептуальної моделі планування потенціалу підприємств. Модель економічного потенціалу підприємства запропоновано розглядати через складові потенціалу підприємства із визначеною за теорією комбінаторики кількістю двосторонніх зв'язків, які сформувались під впливом дій факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Задача планування економічного потенціалу в цілому і його складових є багатокритеріальною, тому її пропонується розглядати як функцію часу. Теорію та методику планування потенціалу підприємств харчової промисловості розвинуто за складовими економічного потенціалу підприємства із врахуванням визначених автором особливостей їх діяльності та встановленої кореляційної залежності результатів діяльності від ефективності системи планування. Систематизовані за основними порівняльними характеристиками галузеві особливості планування підприємств харчової промисловості повинні стати основою планування їх діяльності з врахуванням визначених автором перспектив розвитку ринків харчової продукції та визначених особливостей формування стратегій для підприємств різних галузей харчової промисловості.

11. Запропоновані методичні підходи та розроблена модель управління виробничою програмою підприємства дає можливість визначати варіанти виробничої програми підприємства, яка забезпечує отримання: мінімального, максимального рівня прибутку, прибутку певного розміру, досягнення беззбитковості виробництва для багатомоделісного виробництва тощо. Цільова функція оптимізації чистого доходу від реалізації продукції, окрім встановленого критерію рівня операційного прибутку, враховує обмеження по виробничих потужностях, постачанню, збуту, екологічну складову та особливості діяльності підприємств харчової промисловості. Запропонована автором модель доведена до рівня практичного використання у вигляді комп'ютерної програми, яка є доступною для широкого кола користувачів.

12. Розроблена та обґрунтована модель збалансованої системи показників планування потенціалу підприємства харчової промисловості через визначені параметри цільової орієнтації планування та параметри і показники розвитку підприємства за складовими елементами стратегічного потенціалу, стратегічна карта планування розвитку підприємства харчової промисловості дозволяють визначити цільову орієнтацію планів та планових завдань за допомогою системи показників на всіх рівнях ієрархії, показати їх причинно-наслідковий зв'язок та забезпечити ефективне управління плануванням.

13. Визначені методологічні засади та організаційні положення здійснення контролю планової діяльності, дають можливість посилити роль контролю в управлінні плануванням діяльності підприємств харчової промисловості, а при дотриманні основних концептуальних положень забезпечити його корисність, ефективність та надійність. У роботі визначені функції контролю (діагностична, орієнтаційна, стимулююча, коригуюча, наглядова, навчальна) та визначена його роль у прийнятті управлінських рішень. Для здійснення контролю поточної діяльності на підприємстві, обґрунтована доцільність розробки Стандартів планування і контролю за виконанням планів, які дають можливість чітко регламентувати порядок роботи управлінських служб і структурних підрозділів у ході розробки планів, проведення моніторингу виконання, здійснення контролю за їх виконанням та внесення коригувань. Для здійснення та наочного представлення результатів контролю пропонується ввести автоматизовану систему контрольних карт, що дасть можливість підвищити якість контролю, ефективність планування та забезпечити прозорість реалізації системи мотивації планової діяльності.

14. Запропонована методика визначення комплексного інтегрального

показника оцінки плану розвитку підприємства, дозволяє об'єктивно оцінити рівень напруженості планів, зв'язок стратегічних цілей підприємства з поточними завданнями, рівень ймовірності їх досягнення при врахуванні критеріїв, що взяті за основу, та особливостей діяльності підприємств харчової промисловості. Дана методика вбудовується в систему управління плануванням діяльності підприємства і тісно взаємопов'язана із контролем та мотивацією планової діяльності.

Практична реалізація розроблених пропозицій дасть можливість підвищити рівень управління та ефективність планування на підприємствах харчової промисловості, забезпечити їх поступовий інноваційний розвиток в напрямку зміцнення позицій на вітчизняному і світовому ринках, вирішення проблеми здорового харчування нації та забезпечення продовольчої безпеки держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Тарасюк Г. М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством : монографія / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 469 с. (29,3 друк. арк.).

2. Тарасюк Г. М. Потенціал підприємств харчової промисловості Житомирської області : основні тенденції та планування розвитку : монографія / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 274 с. (17,2 друк. арк.).

3. Тарасюк Г. М. Правове забезпечення планування діяльності підприємств: ретроспективний аналіз, становлення та розвиток / в кол. монограф. «Стратегічні напрями сталого розвитку економіки підприємств». – Житомир : ЖДТУ, 2009. – 296 с. – С. 242 – 257 (17,2 друк. арк., особисто автору належить 1,1 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях

4. Тарасюк Г. М. Необхідність планування в умовах ринкових відносин / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського інженерно - технологічного інституту. Економічні науки. – Житомир : ЖІТІ, 2002. – №21. – С. 271 – 275 (0,4 друк. арк.).

5. Тарасюк Г. М. Бюджетування в системі планування на підприємстві / Г. М. Тарасюк // Економіка : проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Вип. 182, т. 2. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – С. 262 – 268 (0,5 друк. арк.).

6. Тарасюк Г. М. Податкове планування на підприємстві / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – № 4 (26). – С. 374 – 380 (0,5 друк. арк.).

7. Тарасюк Г. М. Особливості методології стратегічного планування діяльності підприємств / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – №1(27). – С. 276 – 280 (0,4 друк. арк.).

8. Тарасюк Г. М. Деякі питання історії створення, становлення та трансформації системи планування / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – №2 (28). – С. 254 – 259 (0,5 друк. арк.).

9. Тарасюк Г. М. Прогнозування в системі планування діяльності підприємств / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – № 3(29). – С. 309 – 313 (0,6 друк. арк.).

10. Тарасюк Г. М. Сутність планування та особливості його здійснення на сучасному промисловому підприємстві. / Г. М. Тарасюк // Труды Одесского политехнического университета : научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – Т. 3. – Одесса, 2004. – С. 151 – 154 (0,3 друк. арк.).

11. Тарасюк Г. М. Удосконалення методології планування – важливий напрям підвищення якості планування діяльності підприємств / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – № 3 (33). – С. 340 – 344 (0,5 друк. арк.).

12. Тарасюк Г. М. Методологічні основи планування потенціалу підприємства / Г. М. Тарасюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2005. – № 6. – Том 1. – С. 164 – 167 (0,4 друк. арк.).

13. Тарасюк Г. М. Інвестиційний бюджет як інструмент планування інвестиційної діяльності підприємства / Г. М. Тарасюк // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – Київ, 2005. – № 4 (24). – С. 54 – 57 (0,4 друк. арк.).

14. Тарасюк Г. М. Бізнес - планування в туристичному бізнесі / Г. М. Тарасюк // Вісник технологічного університету Поділля. Економічні науки. – Хмельницький, 2005. – Ч. 2, Т. 1. – С. 175 – 179 (0,4 друк. арк.).

15. Тарасюк Г. М. Індикативне планування у реалізації моделі інноваційно-інвестиційного розвитку регіону / Г. М. Тарасюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2006. – № 2. – Том 2. – С. 189 – 192 (0,4 друк. арк.).

16. Тарасюк Г. М. Користувачі планової інформації та механізм забезпечення їх потреб // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – № 2 (36). – С. 254 – 264 (0,9 друк. арк.).

17. Тарасюк Г. М. Нові підходи до планування в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств / Г. М. Тарасюк // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – К. : НУХТ, 2006. – №19, Ч.1. – С. 116 – 118 (0,5 друк. арк.).

18. Тарасюк Г. М. Планування безбиткової діяльності підприємства / Г. М. Тарасюк // Наукові праці Хмельницького Національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2006. – №4, Т1(83). – С. 42–45 (0,5 друк. арк.).

19. Тарасюк Г. М. Проблеми теорії та практики стратегічного планування в умовах трансформації економіки України / Г. М. Тарасюк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – Випуск 22. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – С. 45 – 48 (0,4 друк. арк.).

20. Тарасюк Г. М. Роль мотивації планової діяльності на вітчизняних підприємствах в сучасних умовах господарювання / Г. М. Тарасюк // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Випуск 222. – В 5 т. Том 2. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 371 – 375 (0,5 друк. арк.).

21. Тарасюк Г. М. Методологічні основи формування системи планових показників / Г. М. Тарасюк // Проблеми статистики : зб. наук. праць Науково - технічного комплексу статистичних досліджень Держкомстату України. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – Вип. 8. – С. 98 – 104 (0,6 друк. арк.).

22. Тарасюк Г. М. Організаційні аспекти планування діяльності підприємств в ринкових умовах / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2007. – №2 (40). – С. 218 – 227 (0,8 друк. арк.).

23. Тарасюк Г. М. Особливості формування системи планових норм та нормативів в сучасних умовах господарювання / Г. М. Тарасюк // Наукові праці Київського Національного університету технологій та дизайну. – 2007. – №5 (37), Том 1. – С. 174 – 179 (0,5 друк. арк.).

24. Тарасюк Г. М. Оцінка якості планів підприємства / Г. М. Тарасюк // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – К. : НУХТ, 2007. – №22. – С. 151 – 154 (0,5 друк. арк.).

25. Тарасюк Г. М. Деякі методичні аспекти формування маркетингового плану та планування збуту продукції / Г. М. Тарасюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2007. – №4, Т1 (94). – С. 72 – 75 (0,6 друк. арк.).

26. Тарасюк Г. М. Необхідність удосконалення продуктових стандартів, норм та нормативів при плануванні розвитку підприємств харчової промисловості / Г. М. Тарасюк // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2008. – №4, Том 1 (114). – С. 125 – 127 (0,4 друк. арк.).

27. Тарасюк Г. М. Планування потенціалу підприємств харчової промисловості: суть, основні проблеми та напрями / Г. М. Тарасюк // Статистика України (науково - інформаційний журнал). – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – №2 (41). – С. 59 – 63 (0,5 друк. арк.).

28. Тарасюк Г. М. Аналіз стану та проблеми планування майнового потенціалу підприємств харчової промисловості / Г. М. Тарасюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2008. – № 628. – С. 659 – 666 (0,6 друк. арк.).

29. Тарасюк Г. М. Концептуальні підходи до формування системи управління плануванням діяльності підприємств / Г. М. Тарасюк // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Луцьк, 2008. – Випуск 5 (18). – Ч. 2. – С. 230 – 238 (0,7 друк. арк.).

30. Тарасюк Г. М. Основні тенденції та проблеми розвитку підприємств харчової промисловості Житомирської області в нових економічних умовах / Г. М. Тарасюк // Регіональна економіка (науково-практичний журнал); НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – 2008. – №4. – С. 193 – 199 (0,6 друк. арк.).

31. Тарасюк Г. М. Оцінка трудового потенціалу підприємств харчової промисловості та особливості його планування в сучасних умовах господарювання / Г. М. Тарасюк // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – К. : НУХТ, 2008. – №26. – С. 141 – 144 (0,5 друк. арк.).

32. Тарасюк Г. М. Система планування діяльності підприємств харчової промисловості: експертна оцінка стану та визначення її впливу на ефективність діяльності / Г. М. Тарасюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – №4 (46). – С. 221 – 229 (0,7 друк. арк.).

33. Тарасюк Г. М. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності планування фінансового потенціалу підприємства / Г. М. Тарасюк // Збірник

наукових праць Національного університету водного господарства та природокористування. – Економіка. Випуск 4 (44). – Частина 5. – Рівне, 2008. – С. 491 – 497 (0,6 друк. арк.).

Матеріали та тези наукових конференцій

34. Тарасюк Г. М. Нові підходи до планування господарської діяльності підприємств в ринкових умовах : матеріали 2-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Україна наукова 2002»], м. Дніпропетровськ. – Том 7. Економіка. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – С. 27 (0,1 друк. арк.).

35. Тарасюк Г. М. Необхідність підвищення ролі планування в підприємництві в умовах поживлення розвитку економіки України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Підприємництво в умовах поживлення економіки України»], (Житомир, 15 – 16 листопада 2002 року) / Інститут підприємництва та сучасних технологій. – Житомир, РВВ ІПСТ, 2002. – С. 159 (0,1 друк. арк.).

36. Тарасюк Г. М. Планування господарської діяльності на малих та середніх підприємствах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Україна наукова 2003»], (Дніпропетровськ, 16 – 20 червня 2003 року). – Том 17. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. – С. 27 – 28 (0,2 друк. арк.).

37. Тарасюк Г. М. Ринкова трансформація системи планування діяльності підприємства : матеріали 2-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Динаміка наукових досліджень 2003»], (Дніпропетровськ – Київ – Кривий Ріг, 20 – 27 жовтня 2003 року). – Том 28. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. – С. 41 – 42 (0,2 друк. арк.).

38. Тарасюк Г. М. Деякі проблеми в методології планування діяльності підприємств : праці 7-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Наука і освіта 2004»], (Дніпропетровськ, 10 – 15 лютого 2004 року). – Том 67. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 46 – 47 (0,2 друк. арк.).

39. Тарасюк Г. М. Роль фінансового планування на підприємстві в умовах ринку : матеріали 3-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Динаміка наукових досліджень 2004»], (Дніпропетровськ, 21 – 30 червня 2004 року). – Том 48. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 31 – 32 (0,1 друк. арк.).

40. Тарасюк Г. М. Основні моделі фінансового планування діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Соціально-економічні проблеми реформування українського суспільства»], (Житомир, 14 квітня 2005 року) / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка, Міжрегіон. академія управл. персоналом [та ін.]. – м. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 126 – 129 (0,3 друк. арк.).

41. Тарасюк Г. М. Основи багатокритеріального моделювання в плануванні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Дні науки'2005»], (Дніпропетровськ, 15 – 27 квітня 2005 року). – Том 14. Математичні методи в економіці. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – С. 88 – 89 (0,15 друк. арк.).

42. Тарасюк Г. М. Суть та значення бізнес-планування в інвестиційній діяльності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток економіки в трансформаційний період : глобальний та національний аспекти»], (Запоріжжя, 20 квітня 2005 року). – Том 3. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. –

С. 80 – 81 (0,15 друк. арк.).

43. Тарасюк Г. М. Планування в системі функцій управління соціально-економічним розвитком регіонів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Економіка і дизайн: проблеми і перспективи»], (Первомайськ, 28 – 29 квітня 2006 р.) / М-во освіти і науки України, Первомайський навч. - наук. центр, Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – м. Первомайськ : ПННЦ ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2005. – С. 98 – 101 (0,35 друк. арк.).

44. Тарасюк Г. М. Контроль процесу планування та оцінка якості планів суб'єктів господарювання : зб. наук. праць Всеукраїнськ. наук. - практ. конф. [«Комплексна статистична оцінка управлінської та господарської діяльності»], (Хмельницький, 24 травня 2006 р.) / М-во освіти і науки України, Хмельницький ун-т управління і права. – Хмельницький : Хмельницький університет управління і права, 2006. – С. 51 – 54 (0,35 друк. арк.).

45. Тарасюк Г. М. Структурно-стратегічний підхід до організації індикативного планування в ринкових умовах господарювання : матеріали 2-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції ЖДУ імені Івана Франка [«Соціально - економічні проблеми реформування українського суспільства»], (Житомир, 16 – 17 листопада 2006 р.) / М-во освіти і науки України, РВПС України НАНУ, Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка та [ін.]. – Житомир, 2006. – С. 147 – 150 (0,35 друк. арк.).

46. Тарасюк Г. М. Деякі особливості планування продуктивності праці на підприємствах в умовах глобалізації : праці 1-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації : реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 26 – 27 квітня 2007 року) / Київський інститут бізнесу і технологій, Житомирська філія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 47 – 49 (0,3 друк. арк.).

47. Тарасюк Г. М. Еволюція форм індикативного планування в країнах Європейського Союзу та перспективи його розвитку в Україні : матеріали Міжнародного науково-практичного семінару [«Україна – Чехія – ЄС : сучасний стан та перспективи»], (Прага, 7 – 13 липня 2007 року) / Херсонський національний технічний університет, Європейський інститут міжнародних відносин (м. Прага, Чехія). – Херсон – Прага : ХНТУ, 2007. – С. 95 – 99 (0,25 друк. арк.).

48. Тарасюк Г. М. Роль державного регулювання в розвитку харчової промисловості України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми та перспективи розвитку підприємництва»], (Харків, 14 – 15 грудня 2007 року) / Міністерство освіти і науки України, Північно-східний центр Транспортної академії України, [та ін.]. – Харків : ХНАДУ, 2007. – С. 79 – 81 (0,2 друк. арк.).

49. Тарасюк Г. М. Роль планування в забезпеченні економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації світової економіки : матеріали 4-ої науково-практичної конференції [«Соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації світової економіки»] (Луцьк, 24 квітня 2007 року) / Волинська обласна орган. Спільки економістів України, Луцький гуман. ун-т [та ін.]. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2007. – С. 41– 44 (0,25 друк. арк.).

50. Тарасюк Г. М. Важливість планування потенціалу підприємств харчової

промисловості в умовах конкурентного середовища : праці 4-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку»], (Київ, 3 – 4 квітня 2008 року) / Мін-во освіти і науки України, М-во аграрн. політики України, Нац. держ. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2008. – С. 59 (0,05 друк. арк.).

51. Тарасюк Г. М. Необхідність планування експортного потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості в умовах глобалізації економіки : матеріали 2-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації : реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 17 – 18 квітня 2008 року) / Київський інститут бізнесу та технологій, Житомирська філія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 183 – 185 (0,3 друк. арк.).

52. Тарасюк Г. М. Інноваційна складова виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості : проблеми розвитку та необхідність планування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Стратегія забезпечення сталого розвитку України»], (Київ, 20 травня 2008 р.) / Національна Академія наук України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. : РВПС України, 2008. – Ч.3. – С. 280 – 283 (0,35 друк. арк.).

53. Тарасюк Г. М. Роль планування в забезпеченні інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості : тези доповідей 2-ої міжнародної науково-практичної конференції [«Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики»], (Львів, 29 – 31 травня 2008р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка», Наук. - навч. ін-т економ. і менеджм. [та ін.]. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – С. 332 – 333 (0,15 друк. арк.).

54. Тарасюк Г. М. Сучасний стан та проблеми розвитку підприємств харчової промисловості Житомирської області : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Стратегія розвитку і реалізації потенціалу АПК»], (Житомир, 26 вересня 2008 р.) / Спілка економістів України, Житомирський нац. агроєколог. ун-т. [та ін.]. – Житомир : ЖОО ГО «СЕУ», 2008. – С. 126 – 130 (0,2 друк. арк.).

55. Тарасюк Г. М. Деякі аспекти планування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості : праці Міжнародної науково-практичної конференції [«Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно - інноваційного розвитку в Україні»], (Київ, 23 – 24 жовтня 2008 року) / Національна Академія наук України, РВПС України НАН України, ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – Ч.2. – С. 169 – 171 (0,3 друк. арк.).

56. Тарасюк Г. М. Галузеві особливості формування стратегій підприємств харчової промисловості : праці 5-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах»], (Київ, 19 – 20 березня 2009 року) / Мін-во освіти і науки України, Мін-во аграрн. політики України, Нац. держ. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2009. – С. 109 – 110 (0,1 друк. арк.).

Навчальні посібники

57. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – Житомир : ЖДТУ, 2003. –

Ч.1. –580 с. (36,3 друк. арк.) (особисто автору належить 27,4 друк. арк.).

Ч.2. – 203 с. (12,7 друк. арк. належать автору).

58. Тарасюк Г. М. Управління проектами : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 470 с. (29,4 друк. арк.).

59. Тарасюк Г. М. Планування комерційної діяльності: навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. М. Тарасюк. – К. : Каравела, 2005. – 400 с. (25,0 друк. арк.).

60. Тарасюк Г. М. Бізнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 420 с. (26,3 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Тарасюк Г. М. Управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. – Національний університет харчових технологій. – Київ, 2009.

У дисертації вперше розроблено теоретико-методологічні основи та концептуальні положення управління плануванням діяльності підприємства. Розроблено та обґрунтовано концептуальну модель планування потенціалу підприємств харчової промисловості з врахуванням внеску кожної його складової. Запропоновано методичні підходи до управління виробничою програмою підприємства харчової промисловості та розроблено методику формування беззбиткового обсягу виробництва продукції в натуральному вираженні для багатоменклатурного виробництва з врахуванням особливостей діяльності підприємств харчової промисловості. Удосконалено концептуальні положення організації планової роботи на підприємстві, методологічні засади та організаційні положення здійснення контролю планової діяльності та мотиваційний механізм забезпечення якості планування на підприємстві.

В рамках концепції планування потенціалу підприємств харчової промисловості запропонована збалансована система планових показників підприємства та розроблена стратегічна карта розвитку підприємства. Запропонована методика інтегральної оцінки якості планів та ефективності системи планування діяльності підприємств харчової промисловості. Дістала подальшого розвитку система нормативно-правового забезпечення планування діяльності підприємств в контексті завдань соціально-економічної політики держави та міжнародних вимог.

Ключові слова: планування, управління плануванням, система планування, процес планування, організація, контроль, мотивація, планова діяльність, харчова промисловість, потенціал підприємства.

АННОТАЦИЯ

Тарасюк Г. Н. Управление планированием деятельности предприятий пищевой промышленности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями. – Национальный университет пищевых технологий. – Киев, 2009.

Диссертация посвящена актуальным вопросам повышения эффективности планирования деятельности предприятий пищевой промышленности и

результатов их деятельности путем внедрения разработанных автором теоретико-методологических, методических положений и практических рекомендаций управления планированием деятельности предприятий пищевой промышленности. Концепция управления планированием деятельности предприятий основана на реализации функций управления (планирования, организации, мотивации и контроля) в системе планирования.

Усовершенствованы теоретико-методологические аспекты планирования деятельности предприятий в рыночных условиях хозяйствования с учетом объединения определенных теорией и практикой планирования концептуальных подходов: процессного, системного, ситуационного, синергетического. Обоснованы структурные составляющие системы планирования (объекты, субъекты, пользователи, система планов, источники входящей и исходящей информации), что позволяет повысить качество планирования, обеспечить интеграцию всех (экономических, хозяйственных, технологических, социальных, экологических, и других) процессов на предприятии направленных на достижение целей с учетом основных положений та определенных концептуальных подходов для достижения эффекта синергизма.

В диссертации разработана концептуальная модель планирования экономического потенциала предприятий на основе проведенного анализа влияния планирования на эффективность деятельности предприятий пищевой промышленности. Предложенное позволяет обеспечить системный процесс управления потенциалом предприятия пищевой промышленности и управление его развитием на основе: инновационного развития, геронтологического подхода и взаимовыгодного партнерства между субъектами рыночных отношений, усовершенствовать процесс управления планированием и спрогнозировать производство максимально возможного объема качественной, экологически чистой, безопасной для здоровья людей пищевой продукции. Усовершенствована система нормативно-правового обеспечения планирования деятельности предприятия соответственно международным требованиям. Обоснована необходимость создания Агентства продовольственной безопасности Министерства аграрной политики Украины.

Предложены методические подходы к управлению производственной программой предприятия как инструмента тактического планирования по целевой функции оптимизации чистого дохода от реализации продукции с учетом критерия планового уровня прибыли; разработана методика формирования безубыточного объема производства продукции в натуральном выражении для многономенклатурного производства с учетом особенностей деятельности предприятий пищевой промышленности. Методика прошла апробацию и внедрена в деятельность ОАО «Житомирмолоко» и ДП «Новоград-Волынский сыркомбинат», ДП «Житомирский ликероводочный завод», ЗАО «Житомирські ласощи» и другие предприятия.

Усовершенствованы концептуальные положения организации плановой работы на предприятии, определена сущность потенциала планирования, основных этапов планирования, зависимости иерархичности системы планирования от параметров предприятия и масштабов деятельности. Предложено создание Главного планового центра развития предприятия как совещательного

органа, что позволяет усилить координацию плановой деятельности и более полно использовать потенциал планирования предприятия. Разработана рекомендованная структура системы планов предприятия пищевой промышленности. Усовершенствован мотивационный механизм обеспечения качества планирования на предприятии.

Усовершенствованы методологические и организационные положения осуществления контроля плановой деятельности с учетом особенностей деятельности предприятий пищевой промышленности. Обоснована необходимость разработки и использования Стандартов планирования и контроля над исполнением планов, внедрение автоматизированной системы построения контрольных карт, «матрицы успеха предприятия» и «матрицы успеха подразделения».

Разработана сбалансированная система плановых показателей, стратегическая карта планирования развития предприятия пищевой промышленности за составляющими экономического потенциала. Предложена методика интегральной оценки качества планов предприятия и эффективности системы планирования.

Ключевые слова: планирование, управление планированием, система планирования, процесс планирования, организация, контроль, мотивация, плановая деятельность, пищевая промышленность, потенциал предприятия.

ANNOTATION

Tarasyuk G. M. Management of the Planning Activity at the Food Industry Enterprises. – Manuscript.

Thesis for awarding the scientific of Doctor of Sciences (Economics) on the specialty 08.00.04 – Economics and Enterprises Management. – National University of Food Technologies. – Kyiv, 2009.

Theoretical, methodological basis and conceptual standings of the management of the planning at the enterprises. The conceptual model of planning the potential of the enterprises of food industry accordingly to the causes of every component is developed and proved.

Methodical approaches to the management of production program of the food industry enterprise; the procedure of forming the make out quantum of output for multinomenclature production with taking into account particular features of food industry enterprises are offered. Conceptual issues of organization the planning activity at the enterprise, methodological basis and organization standings of control the planning activity, the motivation mechanism to guarantee the quality of planning at the enterprise are proved.

In the context of the conception of planning the potential of the food industry enterprises the balanced scorecard of planning indexes is suggested and the strategic map of the development of the enterprise is offered. The integral estimation procedure of the quality of plans and the effectiveness of planning system at the food industry enterprises are proposed. The legal and normative supporting of the planning activity at the enterprises in the context of main tasks of the socio-economic state policy and international requests are developed in the thesis.

Key words: planning, the management of planning, the system of planning, the process of planning, organization, control, motivation, planning activity, food industry, the potential of the enterprise.

Підп. до друку 21.09.09 р. Зам. № 763. Наклад 150 пр.

РВЦ НУХТ, 01033 Київ - 33, вул. Володимирська, 68

www.book.nuft.edu.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію серія ДК № 1786 від 18.05.04 р.